

Magdalena Wiśniewska-Drewniak
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: magwis@doktorant.umk.pl

Fundacja General Elżbiety Zawackiej.
Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej
oraz Wojskowej Służby Polek
– raport z badania terenowego¹

Niniejszy dokument stanowi raport z badania terenowego w Fundacji General Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek. Wizyta w archiwum odbyła się we wrześniu 2017 r. Badanie to jest elementem projektu badawczego pt. „Archiwa społeczne w Polsce – wielokrotne studium przypadku”, którego celem jest przestudiowanie dziesięciu istniejących obecnie w Polsce archiwów społecznych – oddolnych inicjatyw archiwalnych – i w konsekwencji dostarczenie szczegółowego opisu funkcjonowania wybranych archiwów.

Pytania badawcze eksplorowane w niniejszym projekcie dotyczą następujących kwestii: dlaczego i w jaki sposób powstają archiwa społeczne? w jaki sposób funkcjonują: jak gromadzą, przechowują, opracowują i udostępniają swoje zasoby archiwalne? jaka jest charakterystyka i tematyka tych zasobów? z kim współpracują archiwa społeczne? jakie działania podejmują? jak są finansowane? kto angażuje się w prace archiwów społecznych? jakie są problemy i plany na przyszłość badanych archiwów?²

W celu odnalezienia odpowiedzi na te pytania postanowiłam zastosować strategię metodologiczną studium przypadku (*case study*). Informacje o badanych archiwach pozyskiwane są poprzez przeprowadzane w trakcie badań terenowych (wizyty w archiwum) wywiady i obserwacje oraz analizę dokumentów zastanych (samych materiałów archiwalnych, ale także m.in. pomocy archiwalnych, statutów i regulacji, literatury naukowej, źródeł internetowych, dokumentów pozyskanych w ramach dostępu do informacji publicznej). Tak pozyskane dane zostają następnie przygotowane do analizy (transkrypcja wywiadu, przepisanie notatek etc.), zakodowane oraz przeanalizowane – dla każdego archiwum (przypadku) z

¹ Raport powstał w związku z realizacją grantu Narodowego Centrum Nauki pt. „Archiwa społeczne w Polsce – wielokrotne studium przypadku” (2015/19/N/HS3/02466).

² Więcej o projekcie: M. Wiśniewska-Drewniak, *Community archives in Poland – multiple case study: description of the research project*, <https://repozytorium.umk.pl/handle/item/3888>.

osobna, aby następnie przeprowadzić analizę krzyżową wszystkich zbadanych archiwów i generalizację wyników.³

Efektem analizy danych na poziomie pojedynczego archiwum społecznego jest raport z przypadku stworzony w zestandaryzowanej, tabelarycznej formie.⁴ Niniejszy raport uzyskał aprobatę informaterek (w ramach zapewnienia zgodności danych) w styczniu 2018 r.

Do raportu dodano dwadzieścia załączników: fotografie przedstawiające sposoby przechowywania materiałów archiwalnych, cyfrowe odwzorowania pomocy archiwalnych i sposobów opisu materiałów oraz bibliografię.

³ Szczegółowe informacje nt. stosowanej metodologii: M. Wiśniewska, *Badanie archiwów społecznych metodą wielokrotnego studium przypadku - metodologia*, *Archiwista Polski*, nr 1 (81)/2016, s. 39-53.

⁴ Raporty z poprzedzających studiów: M. Wiśniewska-Drewniak, *Miastograf – Cyfrowe Archiwum Łodzian – szkic raportu z badania pilotażowego*, <https://repozytorium.umk.pl/handle/item/3945>; M. Wiśniewska-Drewniak, *Bronowickie Archiwum Społeczne – raport z badania terenowego*, <https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/4051>; M. Wiśniewska-Drewniak, *Południowo-Wschodni Instytut Naukowy w Przemyślu – raport z badania terenowego*, <https://repozytorium.umk.pl/handle/item/4431>; M. Wiśniewska-Drewniak, *Archiwum Stowarzyszenia „Opowiadacze Historii Dolnego Miasta w Gdańsku” – raport z badania terenowego*, <https://repozytorium.umk.pl/handle/item/4912>; M. Wiśniewska-Drewniak, *Obywatelskie Archiwum Podkowy Leśnej – raport z badania terenowego*, <http://repozytorium.umk.pl/handle/item/5102>.

1	Wprowadzenie
1A	Nazwa archiwum
Fundacja General Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek Toruń	
1B	Skrócony opis projektu
<p>Fundacja General Elżbiety Zawackiej formalnie powstała w 1990 r., jednak działania dokumentacyjne i sposoby pracy są spadkiem po aktywności podejmowanej przez Elżbietę Zawacką już pod koniec lat 60.</p> <p>Na zasób archiwalny Fundacji składają się materiały dotyczące trzech głównych tematów: dziejów wojennej konspiracji na Pomorzu, dziejów wojskowej służby Polek oraz dziejów Wydziału Łączności Zagranicznej Komendy Głównej AK „Zagroda”. Najważniejszą część zasobu archiwalnego stanowią teczki osobowe (łącznie kilka tysięcy) ukazujące te trzy zagadnienia przez pryzmat osobistych losów pomorskich konspiratorów, kobiet-żołnierzy i kurierów AK. Fundacja posiada również zbiory muzealne i biblioteczne.</p> <p>Fundacja prowadzi ożywioną działalność edukacyjną i popularyzatorską, organizując prelekcje, warsztaty, spotkania oraz konferencje naukowe i popularnonaukowe, a także wydając słowniki biograficzne oraz materiały z organizowanych sesji.</p>	
1C	Informatorki
<p>Elżbieta Skerska – dokumentalistka w dziale Archiwum Pomorskie, w Fundacji od 1999 r., z wykształcenia filolog</p> <p>Anna Rojewska – dokumentalistka w dziale Archiwum WSK, w Fundacji od 1998 r., z wykształcenia bibliotekarz</p> <p>Dorota Zawacka-Wakarecy – Prezes Fundacji, związana z Fundacją od początków jej istnienia, uczestniczyła w pracach E. Zawackiej jeszcze przed formalnym powołaniem Fundacji; z wykształcenia chemik, nauczycielka</p>	
1D	Sposoby pozyskiwania informacji
data i miejsce wywiadu	<p>E. Skerska – 6.09.2017 (opis archiwalny w Archiwum Pomorskim), 27.09.2017 (pozostałe kwestie związane z Archiwum Pomorskim)</p> <p>D. Zawacka-Wakarecy – 26.09.2017 (ogólne aspekty działania Fundacji, plany, finansowanie)</p> <p>A. Rojewska – 26.09.2017 (Archiwum WSK)</p> <p>wszystkie wywiady przeprowadzono w siedzibie Fundacji (Toruń, ul. Podmurna 93)</p>
data i miejsce obserwacji	<p>6 i 27.09.2017 – Archiwum Pomorskie</p> <p>26.09.2017 – Archiwum WSK</p>

data i miejsce zapoznania się z dokumentami zastanymi	j.w. – pomoce archiwalne, rejestracja udostępnień, rejestracja wpływów, wydawnictwa i druki ulotne Fundacji, dokumentacja własna E. Skerskiej i A. Rojewskiej (sprawozdania, dokumentacja kwerend)
Bibliografia: patrz: załącznik nr 20	
1E	Uwagi
<p>Ze względu na przygotowywanie publikacji i wystąpienia konferencyjnego dot. opisu archiwalnego w archiwach społecznych odwiedziłam dział Archiwum Pomorskie wcześniej, 6.09.2017 r., w celu zdobycia informacji nt. opisu archiwaliów w tym dziale. W trakcie pełnego badania terenowego, w dniach 26-27.09.2017 r., temat ten nie był już w przypadku Archiwum Pomorskiego poruszany.</p> <p>W ramach badania przeprowadziłam wywiady z trzema osobami: prezes Fundacji oraz dwiema dokumentalistkami, zajmującymi się dwoma odrębnymi działami archiwum (patrz: sekcja 1C – Informator). W momencie mojej wizyty w Fundacji nie pracowała osoba, która wcześniej zajmowała się działem dokumentacji nieaktowej, toteż na temat tego działu zdobyłam najmniej informacji (brak wywiadu, samodzielne zapoznawanie się ze zbiorami oraz pomocami archiwalnymi).</p>	

2	Profil projektu
2A	Nazwa jednostki/osoby prowadzącej archiwum
<p>Fundacja Generał Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek (od marca 2009 r.)</p> <p>Wcześniejsze nazwy:</p> <p>Fundacja „Archiwum Pomorskie Armii Krajowej” (1990-2002)</p> <p>Fundacja „Archiwum i Muzeum Pomorskie AK oraz Wojskowej Służby Polek” (2002-2009)</p>	
2B	Tematyka zasobu archiwalnego
<p>Na tematykę zasobu archiwalnego Fundacji składają się trzy główne składniki:</p> <ul style="list-style-type: none"> – historia Armii Krajowej na Pomorzu – konspiracja okresu II wojny światowej na terenie Pomorza (akta Okręgu Pomorskiego ZWZ-AK, akta Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski”, teczki osobowe pomorskich konspiratorów, materiały warsztatowe historyków badających konspirację na Pomorzu), – historia służby wojskowej Polek w czasie II wojny światowej na wszystkich frontach (teczki osobowe konspiratorek z AK i innych organizacji, kobiet-żołnierzy w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie i Wojsku Polskim na Wschodzie, materiały dot. Organizacji Przysposobienia Wojskowego Kobiet), 	

– historia „Zagrody” – Wydziału Łączności Zagranicznej Komendy Głównej AK (depesze oraz teczki osobowe kurierów)

2C Lokalizacja i teren działania

Fundacja od początku istnienia ma swoją siedzibę w Toruniu, rodzinnym mieście założycielki Fundacji, Elżbiety Zawackiej, do którego powróciła w kilka lat po wojnie. Z Toruniem ma Fundacja bardzo ściśle związki – m.in. poprzez współpracę z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika i lokalnym samorządem, ale przede wszystkim poprzez tematykę części zasobu archiwalnego dotyczącej Armii Krajowej na Pomorzu.

Według E. Zawackiej dzieje wojennej konspiracji na Pomorzu były zaniedbane przez historyków. Panowała również „zniekształcona i szkodliwa dla tutejszego współzycia społecznego opinia o pomorskiej walce niepodległościowej czasu okupacji jako mało intensywnej lub wręcz żadnej. Opinia ta (...) wciąż funkcjonuje w wyobraźni społecznej, zwłaszcza u tej ludności, jaka napłynęła na Pomorze z innych dzielnic po I i II wojnie światowej (...)”.⁵ Remedium na taki stan rzeczy i kojarzenie konspiracji przede wszystkim z działalnością w Generalnym Gubernatorstwie miało być dokumentowanie działań AK na Pomorzu oraz historyczne ich opracowanie i opublikowanie (w formie biogramów poszczególnych konspiratorów oraz monografii tematycznych) (patrz: sekcja 7D – Działalność wydawnicza).

Mimo ścisłych związków z Toruniem i Pomorzem działalność Fundacji obejmuje teren całego kraju (szczególnie w związku z dokumentowaniem tematu polskich kobiet-żołnierzy).

2D Data powstania

1990 (formalne utworzenie fundacji)

lata 60. XX w. – początki działalności archiwistycznej prowadzonej przez E. Zawacką (patrz: sekcja 3 – Początki)

3 Początki

Twórczynią archiwum jest gen. Elżbieta Zawacka (ps. „Zo”), ur. w Toruniu w 1909 r. W okresie międzywojennym Zawacka była instruktorką Przysposobienia Wojskowego Kobiet; w trakcie II wojny światowej uczestniczyła w obronie Lwowa w 1939 r., była łączniczką ZWZ na Śląsku oraz między Komendą Główną AK a emigracyjnym rządem RP na Zachodzie, emisariuszką do Sztabu Naczelnego Wodza w Londynie, „cichociemną” (jako jedyna kobieta), uczestniczką Powstania Warszawskiego. Zawacka po wojnie była represjonowana, więziona i dyskryminowana. Podjęła pracę naukową, uzyskała stopień doktora w 1965 i doktora habilitowanego w 1973 r., pracowała na uniwersytetach w Gdańsku i Toruniu. Po przejściu na emeryturę Zawacka dalej pracowała naukowo, w 1996 r. uzyskując tytuł profesora zwyczajnego. W 2006 r. nadano jej szlify generalskie (jako drugiej kobiecie w historii Wojska Polskiego). Zmarła w roku 2009. Wielokrotnie odznaczana i nagradzana, m.in. orderem Virtuti Militari, Orderem Orła Białego, Krzyżem Walecznych, tytułem Kustosza Pamięci Narodowej.

⁵ E. Zawacka, *Wstęp*, [w:] *Słownik biograficzny konspiracji pomorskiej 1939-1945*, t. 1, red. H. Maciejewska-Marcinkowska, E. Zawacka, Toruń 1994, s. 11-12.

W latach 60. Elżbieta Zawacka zaczęła gromadzić materiały źródłowe dotyczące trzech zagadnień, które obecnie są trzema głównymi działaniami archiwum Fundacji: dzieje konspiracji na Pomorzu w latach 1939-1945, dzieje Wojskowej Służby Kobiet, dzieje Wydziału Łączności Zagranicznej Komendy Głównej ZWZ-AK krypt. „Zagroda”. Zawacka gromadziła materiały do tych tematów przede wszystkim poprzez odnowione i zintensyfikowane kontakty osobiste z czasów okupacji oraz sprzed wojny, współpracowała również z Komisją Historii Kobiet przy Towarzystwie Historycznym m.st. Warszawy. Warto wspomnieć, że pierwszym, pierwotnym tematem, którym zainteresowała się „Zo” była pomorska działalność konspiracyjna kobiet – dopiero potem mężczyzn. „Programowym przy tym założeniem badawczym było dotarcie nie tylko do dowódców, do konspiratorów wybitnych, a objęcie badaniem uczestników wszystkich, także tych, którym dane było jedynie w niewielkiej mierze uczestniczyć w walce narodu”.⁶

Działania dokumentacyjne Zawackiej zintensyfikowały się zwłaszcza po roku 1978, kiedy ze względu na szykany natury politycznej zmuszona była porzucić stanowisko docenta na UMK i odejść na emeryturę. Początkowo działalność dokumentacyjna „Zo” miała charakter prywatny i, ze względu na ówczesną sytuację w kraju, tajny. Z czasem Zawacka włączała w swoje działania coraz szersze grono osób zainteresowanych wspomnianą tematyką. W lutym 1987 r. cykliczne spotkania skryształizowały się w formie Klubu Historycznego przy Toruńskim Oddziale Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego (z czasem Klub przybrał imię Antoniego Antczaka, podziemnego wojewody pomorskiego zamordowanego przez UB w latach 50.). Działalność archiwalna wciąż organizowana była w prywatnym mieszkaniu Zawackiej przy ul. Gagarina w Toruniu.

To w gronie skupionym wokół Elżbiety Zawackiej powstała pod koniec lat 80. idea powołania Stowarzyszenia Żołnierzy Armii Krajowej (powstało formalnie w maju 1989 r., z siedzibą w Warszawie), które potem przekształciło się w działający do dziś Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej. Jednym z celów związku miało być powołanie fundacji, która zorganizowałaby Archiwum i Muzeum Armii Krajowej. Zabiegi te jednak się przeciągały. Mimo iż utworzono w Warszawie Fundację Archiwum i Muzeum AK im. Stefana Grota-Roweckiego, to w ciągu kilku miesięcy istnienia wciąż nie podjęła ona działalności dokumentującej historię AK. Zniecierpliwione środowisko toruńskie zdecydowało się utworzyć własną organizację do opieki nad pamiątkami konspiracyjnymi, która jednak w początkowych założeniach miała z czasem połączyć się z fundacją warszawską. Z powodu małej aktywności Fundacji im. Grota-Roweckiego nigdy do tego nie doszło.

Fundację „Archiwum Pomorskie Armii Krajowej” powołano do życia aktem notarialnym z dnia 16.02.1990 r. (Rada i Zarząd Fundacji ukonstytuowały się 2.03.1990 r., rejestracja przez sąd w Warszawie nastąpiła 16.05.1990 r.). Założycielami byli Elżbieta Zawacka oraz dwaj historycy: Grzegorz Górski i Stanisław Salmonowicz. „Zo” została pierwszym prezesem Zarządu Fundacji (funkcję tę sprawowała do maja 1991 r.). Od razu pod skrzydła Fundacji trafił też powołany do życia 3 lata wcześniej Klub Historyczny, będący zaczątkiem Fundacji.

Bazę archiwalną do prac Fundacji stanowiły zbiory Elżbiety Zawackiej, uzupełniane potem w ramach prac Klubu Historycznego, zwł. relacje pomorskich konspiratorów, karty informacyjne dot. uczestników konspiracji na Pomorzu, dokumenty organizacji konspiracyjnych, fotografie oraz wypisy ze źródeł historycznych i publikacji. Fundacja rozpoczynała prace ze znaczącym już „posagiem”; było to m.in.: ponad 900 relacji (częściowo opracowanych zgodnie ze stworzonymi wytycznymi), ok. 10 tys. osobowych kart informacyjnych dot. pomorskich

⁶ E. Zawacka, *Do naszych Czytelników*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej i Klubu Historycznego im. Antoniego Antczaka, nr 1/6, 1990, s. 2.

konspiratorów, prawie 500 woluminów bibliotecznych, kartoteka pseudonimów i kryptonimów oraz zespoły dokumentów oryginalnych, zwłaszcza cenne archiwum Komendy Okręgu Pomorskiego AK z lat 1944-45. Materiały te już w lutym 1990 r. przeniesiono z prywatnego mieszkania E. Zawackiej do siedziby Fundacji.

Fundacja zaczęła prężnie działać już od pierwszych chwil istnienia. W roku 1990 odwiedziło ją ponad 900 osób; fundacja odebrała nieomal 600 listów (prawie sto z zagranicy), podobną ich liczbę wyekspediowała; w tym roku wydano ponad 50 zaświadczeń (potwierdzających udział kombatantów w walce konspiracyjnej).

Z czasem Fundacja rozszerzała zakres gromadzonych materiałów. W 1993 r. utworzono dział Archiwum WSK, w 1995 – dział Archiwum „Zagrody”. Oba powstały na bazie materiałów zebranych wcześniej przez E. Zawacką. W roku 2002 aktywność Fundacji poszerzono o działalność muzealną w ramach Muzeum Wojskowej Służby Polek (wtedy nastąpiła też zmiana nazwy Fundacji; patrz też: sekcja 4 – Cele istnienia).

4 Cele istnienia

Początkowo cele działalności Fundacja skupiały się na dokumentowaniu wojennej konspiracji na Pomorzu, popieraniu i upowszechnianiu badań na jej temat oraz upamiętnianiu tej części historii.

Szczególną rolę pełnił w tym okresie Słownik biograficzny konspiracji pomorskiej 1939-45, będący wtedy priorytetem i celem wszelkich działań Fundacji. Wśród celów szczegółowych postawionych Słownikowi, ale również szerzej – dokumentowaniu dziejów pomorskiej konspiracji – E. Zawacka wymieniała następujące założenia:

- walka ze zniekształconą i szkodliwą wizją pomorskiej konspiracji jako mało intensywnej lub wręcz żadnej,
- walka z zaniedbaniem problematyki Pomorza w II wojnie światowej przez historyków,
- stworzenie zastępczej bazy do badań nad uczestnikami konspiracji na Pomorzu jako grupą społeczną,
- oddanie głosu uczestnikom konspiracyjnych walk na Pomorzu,
- wzmocnienie postaw patriotycznych w społeczeństwie pomorskim.

W 1996 r. do tematów, którymi zajmowała się Fundacja (dokumentowanie, inicjowanie badań, upowszechnianie, upamiętnianie) dołączyła wojskowa służba Polek na wszystkich frontach II wojny światowej, konspiratorzy z Pomorza w ogólnopolskich strukturach oraz środowiska konspiracyjne po 1945 r.

W 2002 r. do zadań Fundacji dołączono gromadzenie muzealiów – powstało Muzeum Wojskowej Służby Polek (dodane do nazwy Fundacji). Wcześniej także gromadzono muzealia w ramach Fundacji (gromadziła je także sama Zawacka), ale oddano je w 1996 r. do Muzeum TOW w Bydgoszczy ze względu na ograniczone w tej mierze możliwości Fundacji.

Po śmierci „Zo” w 2009 r. do celów istnienia Fundacji dołączyło popularyzowanie postaci i życia Elżbiety Zawackiej.

Cele Fundacji zostały określone w jej statucie:

„Fundacja jest pozarządową organizacją pożytku publicznego, prowadzącą działalność społecznie użyteczną, naukową, oświatową, służącą popieraniu badań:

- historii Polski, a w szczególności historii Armii Krajowej na Pomorzu, utrwalaniu i upowszechnianiu historii, tradycji i dziedzictwa ideowego Armii Krajowej
- dziejów wojskowej służby Polek i upamiętnianiu tradycji tej służby”.⁷

5 Siedziba

W trakcie swojej ponaddwudziestopięcioletniej historii Fundacja kilkakrotnie zmieniała siedzibę, zawsze jednak znajdowała się ona w obrębie toruńskiej Starówki (pierwsze dwie siedziby przy ul. Piekary, kolejna przy ul. Wielkie Garbary).

Obecnie Fundacja zajmuje kamienicę przy ul. Podmurnej 93 (wieczyste użytkowanie). Klucze do budynku zostały uroczyście przekazane Fundacji przez Prezydenta Miasta Torunia 18.03.2006 r. (z okazji urodzin „Zo”, Honorowej Obywatelki Torunia). Przed wejściem do Fundacji stoi, odsłonięta we wrześniu 2014 r., rzeźba pomnikowa Elżbiety Zawackiej (patrz: załącznik nr 1).

Na powierzchnię użytkowaną obecnie przez Fundację składają się trzy kondygnacje: parter, na którym znajduje się pomieszczenie przeznaczone na magazyn archiwalny (bez materiałów z Archiwum Pomorskiego) i bibliotekę; pierwsze piętro, na którym znajduje się m.in. sekretariat oraz sala wystawowa (miejsce prezentacji wystawy stałej pt. „Minęło sto lat... (1909-2009). Kilka obrazów z życia gen. Elżbiety Zawackiej »Zo«”) wraz z odtworzonym pokojem dziennym E. Zawackiej z mieszkania przy ul. Gagarina, a także wydzielona część „konferencyjna” (do spotkań, prelekcji, lekcji etc.); drugie piętro, na którym znajdują się pokoje codziennej pracy dokumentalistek (w tym pokój, w którym przechowywane jest Archiwum Pomorskie) oraz niewielka wydzielona przestrzeń służąca jako pracownia naukowa.

6 Specyfika zbiorów

Fundacja gromadzi zarówno archiwalia i ich kopie, jak i zbiory biblioteczne i muzealne.

Podstawę materiałów aktowych Fundacji tworzą trzy działy: Archiwum Pomorskie, Archiwum WSK i Archiwum „Zagrody”.

Archiwum Pomorskie gromadzi przede wszystkimteczki osobowe konspiratorów okresu II wojny światowej działających na Pomorzu. Podstawą każdejteczki osobowej jest pisemna relacja danego konspiratora (lub jej/jego rodziny), spisana zgodnie ze stosowanym w archiwum schematem, dotycząca zwłaszcza (choć nie tylko) losów konspiratora w trakcie wojny. Poza tym w teczkach osobowych znajdują się materiały uzupełniające relację, dokumenty osobiste, korespondencja i fotografie. Obecnie (wrzesień 2017 r.) Archiwum Pomorskie posiada ponad 2700 teczek osobowych. Poza teczkami osobowymi w tym dziale znajduje się również zbiór pn. Akta Okręgu Pomorskiego ZWZ-AK z lat 1939-1945 [1975], zawierający, oprócz odpisów materiałów z innych archiwów, również oryginalne wojenne akta

⁷ Statut Fundacji General Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek z dnia 7.05.2013 r., § 5, http://zawacka.pl/uploads/dokumenty/statut_07_05_2013.pdf [dostęp: 10.11.2017].

Komendy Okręgu Pomorskiego ZWZ-AK (rozkazy i instrukcje władz zwierzchnich oraz własne, meldunki sytuacyjne i wywiadowcze, sprawozdania, korespondencja, szyfry, dokumentacja finansowa). W skład Archiwum Pomorskiego wchodzi też fragmentaryczne akta Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski”, gł. z 1944 r. z terenu powiatu chojnickiego. Do Archiwum Pomorskiego przynależą także spuścizny badaczy zajmujących się dziejami Pomorza w trakcie II wojny światowej oraz m.in. przekazana przez prof. Stanisława Salmonowicza spuścizna Ludwika Muzyczki (szef Administracji Zmilitaryzowanej ZWZ-AK). Archiwum Pomorskie zawiera także fotografie dotyczące pomorskiej konspiracji i konspiratorów.

Archiwum Wojennej Służby Kobiet zawiera materiały dotyczące Organizacji Przystosowania Wojskowego Kobiet oraz teczki osobowe polskich kobiet-żołnierzy walczących w różnych formacjach (zwł. Armii Krajowej (bez Pomorza – to w dziale Archiwum Pomorskie) i organizacjach konspiracyjnych poza AK, ale także w Ludowym Wojsku Polskim, Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie i innych organizacjach; dział ten zawiera również materiały na temat więźniarek okresu okupacyjnego i pookupacyjnego). Obecnie (styczeń 2018 r.) Archiwum WSK zawiera ponad 4700 teczek osobowych. Na zawartość teczek osobowych składają się następujące składniki: relacje, dokumenty osobiste (nazywane w archiwum dokumentami sensu stricto), oświadczenia świadków, wycinki prasowe, korespondencja, fotografie, pamiątki, materiały wspomnieniowe.

Archiwum Wydziału Łączności Zagranicznej Komendy Głównej ZWZ-AK „Zagroda” składa się głównie z materiałów przekazanych przez Elżbietę Zawacką. Dział ten tworzy przede wszystkim ponad 230 teczek osobowych dotyczących żołnierzy „Zagrody” (kurierów, emisariuszy i innych); teczki te zawierają relacje żołnierzy, oświadczenia świadków, legitymacje odznaczeń, korespondencję, fotografie.

Fundacja posiada również dział dokumentacji nieaktowej, którego częścią jest zbiór fotograficzny zebrany przez E. Zawacką dot. Organizacji PWK, zwłaszcza obozów PWK (prawie 2000 fotografii z lat 1931-39, 1946). W dziale tym znajdują się również fotografie dokumentujące różnorakie uroczystości i działalność Fundacji.

W dziale muzealiów Fundacji znajduje się kilkaset eksponatów. Wśród najcenniejszych wymienić można m.in. radiostację API z lat 40., połowe wyposażenie żołnierza Polskich Sił Zbrojnych, klucz do przechowywania i transportowania mikrofilmów używany przez gen. Marię Wittek, figurki z chleba wykonane w latach 1942-1943 w więzieniu na Łukiszkach w Wilnie przez Janinę i Władysławę Rusickie, wyposażenie obozowe członkiń PWK oraz liczne odznaczenia.

Fundacja dysponuje również obszerną biblioteką zawierającą materiały tematycznie związane z obszarem zainteresowań Fundacji. Na zbiory biblioteczne składają się opracowania publikowane i niepublikowane, czasopisma, prasa konspiracyjna, powstańcza i wydawana w PSZ na Zachodzie, materiały kartograficzne, obwieszczenia niemieckich władz okupacyjnych, druki ulotne (zwł. dotyczące działalności Fundacji).

6A	Zasób tradycyjny/cyfrowy
----	--------------------------

zasób w ogromnej części tradycyjny, z niewielkim procentem materiałów cyfrowych (np. notacje – wywiady z kombatantami (nieopracowane), materiały dot. działalności fundacji)

6B	Wielkość zasobu
----	-----------------

Archiwum Pomorskie – ponad 2700 teczek osobowych, ponad 4200 fotografii, prawie 20 teczek w zbiorze Okręgu Pomorskiego ZWZ-AK, archiwum L. Muzyczki (49 teczek), inne spuścizny oraz materiały TOW „Gryf Pomorski”

Archiwum WSK – ponad 4700 teczek osobowych

Archiwum „Zagrody” – ponad 240 teczek osobowych oraz zbior depeesz

Ikonografia – ponad 2000 fotografii osobowych, prawie 2000 fotografii z obozów PWK, ponad 300 innych fotografii, prawie 2200 fotografii zgrupowanych w 65 albumach przedstawiających uroczystości i działania Fundacji (stan na 2013 r.) oraz inne nieopracowane materiały (np. notacje)

Muzealia – ponad 400 eksponatów

Biblioteka – ok. 6000 wydawnictw zwartych i ok. 1000 wydawnictw ciągłych

6C	Formaty zapisu i charakter fizyczny zasobu
----	--

Materiały oryginalne	
----------------------	--

rękopisy	x
fotografie tradycyjne	x
fotografie cyfrowe	x gł. dokumentujące działalność Fundacji
video analogowe	x
video cyfrowe	x np. notacje – nagrania historii mówionej
nagrania dźwiękowe analogowe	
nagrania dźwiękowe cyfrowe	
dokumentacja elektroniczna (inna niż foto, audio lub video)	
druki ulotne	x
książki i czasopisma	x
muzealia	x
inne	wycinki z gazet

Kopie	
-------	--

rękopisy	x
fotografie tradycyjne	x

video analogowe	
nagrania dźwiękowe analogowe	
druki ulotne	
inne	x duża liczba kopii opracowań, wypisy ze źródeł przechowywanych w innych archiwach

7	Działania podejmowane przez archiwum
7A	Wystawy
<p>Działalność wystawiennicza polegająca na eksponowaniu zarówno materiałów archiwalnych, jak i muzealiów ze zbiorów Fundacji (w postaci oryginałów lub kopii/plansz) wpisuje się w jeden z najważniejszych celów jej działalności, tj. w upowszechnianie wiedzy o Polskim Państwie Podziemnym, pomorskiej konspiracji okresu II wojny światowej oraz walce Polek na wszystkich frontach ostatniej wojny.</p> <p>W swojej historii Fundacja zorganizowała kilkadziesiąt wystaw, które miały okazję trafić do kilkudziesięciu tysięcy osób. Działalność wystawiennicza FGEZ pojawia się w połowie lat 90. Początkowo wystawy były organizowane przede wszystkim jako wydarzenia towarzyszące organizowanym przez Fundację konferencjom i spotkaniom (patrz: sekcja 7B). Wraz z uzyskaniem przez Fundację własnej siedziby z przestrzenią wystawienniczą do tych wystaw dołączyły również wystawy w siedzibie Fundacji.</p> <p>Wśród tematów poruszanych przez wystawy organizowane przez FGEZ w ciągu ostatnich 15 lat wymienić można m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> – „Od markietanki do generała. Wybitne Polki-żołnierze” (2004, Festiwal Nauki i Sztuki w Toruniu) – „Szminka i karabin” (2005, wraz z Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie) – „Śladami konspiracji toruńskiej 1939-1945” (2006, wystawa stała w siedzibie Fundacji) – „Straty ludności pomorskiej 1939-1945” (2007) – „Polka 1939-1945” (2008) – „Minęło sto lat (1909-2009). Kilka obrazów z życia gen. Elżbiety Zawackiej Zo” (2009, wystawa stała w siedzibie Fundacji) – „Na nieludzkiej ziemi” (2009) – „Barbarka” (2009) – „Charków – Katyń – Twer – Bykownia. W 70. rocznicę zbrodni katyńskiej” (2010) <p>Wielokrotnie Fundacja współpracowała przy tworzeniu wystaw z innymi instytucjami kultury – przeprowadzając w swoich zbiorach kwerendy oraz wypożyczając eksponaty na wystawy (wśród instytucji współpracujących z Fundacją w taki sposób wymienić można np. Muzeum</p>	

Wojska Polskiego w Warszawie, Muzeum Tradycji Niepodległościowej w Łodzi, Instytut Pamięci Narodowej). Fundacja uczestniczyła również w wypożyczaniu wystaw – prezentując w swojej siedzibie wystawy stworzone przez inne instytucje (np. Muzeum Stutthof w Sztutowie) oraz pożyczając stworzone przez siebie wystawy w celu eksponowania ich w siedzibach innych instytucji (np. Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku).

Fundacja tworzyła również wystawy eksponowane w toruńskich i podtoruńskich szkołach (np. „Armia Krajowa” w Szkole Podstawowej nr 32 w Toruniu, 1996 r.; „Kurierzy Zagrody” w Liceum Społecznym PW Poltech w 1997 r., a także wystawy prezentowane w I Liceum Ogólnokształcącym w Toruniu, VIII Liceum Ogólnokształcącym w Toruniu, Liceum Ogólnokształcącym w Chełmży).

7B Konferencje, spotkania, warsztaty, lekcje, wykłady...

Prelekcje

Fundacja posiada ogromny dorobek w zakresie organizowania różnego rodzaju spotkań edukacyjnych – zwł. prelekcji i warsztatów. W dotychczasowej historii Fundacja zorganizowała prawie 1000 takich spotkań, w których udział wzięło ok. 27 tys. osób (!). Szczególne nasilenie prelekcji nastąpiło w latach 2007-2012 (projekt „Patriotyzm”) oraz w latach 2013-2016 (projekt „Prawdziwe historie”).

Prelekcje i warsztaty organizowane były jako samodzielne przedsięwzięcia edukacyjne lub jako działania towarzyszące np. konferencjom lub wystawom. Wielokrotnie Fundacja organizowała również prelekcje w ramach toruńskiego Festiwalu Nauki i Sztuki.

Odbiorcy tego typu działań Fundacji są bardzo zróżnicowani, wśród nich można wyróżnić np. dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym, młodzież i studentów (zwł. Wydziału Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika), harcerzy, nauczycieli, osoby niepełnosprawne, członków Stowarzyszenia Archiwistów Polskich.

Prelekcje przygotowywane przez Fundację odbywają się w jej siedzibie lub poza nią, zarówno w Toruniu jak i poza miastem.

Przykładowe tematy dotychczas organizowanych prelekcji:

- życie i działalność Elżbiety Zawackiej
- Armia Krajowa we Włocławku
- Szare Szeregi na Pomorzu
- kontakty Pomorza i Wielkopolski w okresie okupacji
- historia i działalność WSK
- udział młodzieży z harcerskim rodowodem w walce z okupantem (ze szczególnym uwzględnieniem Torunia)
- działalność ZWZ-AK i innych organizacji na tle wojennej sytuacji w Toruniu
- represje ludności na terenie Wąbrzeźna i Chełmna w okresie okupacji
- wybrane obrazy życia i walk partyzanckich 1942-45
- Młodzież Pomorza i Kujaw w Szarych Szeregach i Kujawskim Związku Polityczno-Literackim

- Wolne Miasto Gdańsk – organizacje młodzieżowe działające na terenie Wybrzeża (Gdynia-Gdańsk) w czasie okupacji
- Cichociemni – historia powstania, loty do Polski, zadania i losy
- życie i działalność Elżbiety Zawackiej, Wandy Szuman i Janiny Bartkiewicz
- Kobiety, które latały – czyli lotniczki w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie
- Wojenna Służba Polek 1939-45
- Okręg Rzeszy Gdańsk – Prusy Zachodnie
- dzieje Wydziału Łączności Zagranicznej KG AK „Zagroda”
- Ptaszki, Ciotki, Powrót z U – czyli kilka słów na temat cichociemnych
- Nie stawią się do apelu... Poległy na polu chwały (opowieść o dziewczętach spod Lenino i Monte Cassino)
- Damy Orderu Virtuti Militari

Obecnie na stronie internetowej Fundacja publikuje proponowane tematy prelekcji, np.:

- Maria Wittek i Elżbieta Zawacka. Kobiety-generał
- Organizacja Przynależności Wojskowej Kobiet w 20-lecie międzywojennym. Ideologia, obozy, szkolenia
- Zwierzęta na frontach I i II wojny światowej
- Mali żołnierze. Rola dzieci na kartach II wojny światowej
- Oskar Schindler, Chiune Sugihara, Sir Nicholas Winton, Henryk Sławik, Irena Sendler
- Krystyna Skarbek - As wywiadu drugiej wojny światowej
- Działalność archiwum społecznego na przykładzie Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej (wykład z pokazem archiwaliów lub prezentacją multimedialną i zwiedzaniem siedziby Fundacji)
- Zbrodnia katyńska w świetle badań archeologicznych na przykładzie cmentarza w Bykowni pod Kijowem (wykład z prezentacją dokumentacji fotograficznej)
- Polskie Państwo Podziemne na Pomorzu 1939-1945
- Walczący Toruń, czyli o tym jak wyglądała konspiracja w Toruniu w latach 1939- 1945
- „Szyszki”, „Świerki”, „Jedliny” - akcje oddziałów partyzanckich w Borach Tucholskich w latach 1939-1945
- „Pewiacka szafa” czyli o umundurowaniu i stopniach organizacyjnych kobiet w Organizacji Przynależności Wojskowej Kobiet (1928-1939)
- Generał Elżbieta Zawacka, ps. „Zo” (1909-2009)

Konferencje

Regularnie, od początku istnienia (a nawet przed formalnym powołaniem) Fundacja w listopadzie, dla uczczenia święta niepodległości, organizuje sesje popularnonaukowe. Do tej pory zorganizowano 27 takich spotkań, którym często towarzyszą wystawy archiwalne oraz warsztaty.

- I sesja naukowa, 1989 – Walka podziemna na Pomorzu w latach 1939-45
- II sesja naukowa, 1992 – Armia Krajowa na Pomorzu
- III, 1993 – Pomorskie organizacje konspiracyjne (poza AK) 1939-45
- IV, 1994 – Powojenne losy konspiracji na Pomorzu
- V, 1995 – Organizacje paramilitarne i pokrewne na Pomorzu w przededniu II wojny światowej
- VI, 1996 – Służba Polek na frontach II wojny światowej (sesja połączona z I Zjazdem Kombatantek II Wojny Światowej)
- VII, 1997 – Polskie Państwo Podziemne na Pomorzu 1939-45
- VIII, 1998 – Z dziejów Wydziału Łączności Zagranicznej KG ZWZ-AK „Zagroda” (sesja połączona z VI Zjazdem Kurierów i Emisariuszy)
- IX, 1999 – Wojenna Służba Polek w II wojnie światowej (sesja połączona z II Zjazdem Kombatantek II Wojny Światowej)
- X, 2000 – Wkład archiwów w rozwój badań nad polskim czynem zbrojnym 1939-45
- XI, 2001 – Terenowe struktury Delegatury Rządu na Kraj 1939-45
- XII, 2002 – Wojenna Służba Polek w II wojnie światowej (sesja połączona z III Zjazdem Kombatantek II Wojny Światowej)
- XIII, 2003 – Społeczeństwo pomorskie w latach okupacji niemieckiej 1939-45
- XIV, 2004 – Władze i społeczeństwo niemieckie na Pomorzu Wschodnim i Kujawach w latach okupacji niemieckiej (1939-45)
- XV, 2005 – Wojenna Służba Polek w II wojnie światowej (sesja połączona z IV Zjazdem Kombatantek II Wojny Światowej)
- XVI, 2006 – Polityka germanizacyjna Trzeciej Rzeszy na Pomorzu Gdańskim w latach 1939-45
- XVII, 2007 – Wokół strat ludności pomorskiej w latach 1939-45
- XVIII, 2008 – System obozów niemieckich na Pomorzu i terenach sąsiednich (1939-45)
- XIX, 2010 – Charków-Katyń-Twer-Bykownia. W 70. rocznicę zbrodni katyńskiej (konferencja międzynarodowa)
- XX, 2010 – Polki w działaniach niepodległościowych (1918–1939). W dwudziestolecie Fundacji
- XXI, 2011 – Pomorzanie w Wehrmachcie
- XXII, 2012 – Polska 1939–1945: obszary inkorporowane do Rzeszy, Generalne Gubernatorstwo oraz ziemie wcielone do Związku Radzieckiego. Podobieństwa i różnice
- XXIII, 2013 – Represje komunistyczne wobec Polek zaangażowanych w działalność niepodległościową w latach 1939-56
- XXIV, 2014 – Akcja „Burza”
- XXV, 2015 – I Kongres Historyków Konspiracji Niepodległościowej

- XXVI, 2016 – Cichociemni. Historie bohaterów
- XXVII, 2017 – Łączność konspiracyjna 1939-45

Pozostałe

Do najstarszych działań stanowiących załączek Fundacji należą spotkania dyskusyjne Klubu Historycznego im. A. Antczaka, odbywające się od 1987 r. (przed powstaniem Fundacji pod skrzydłami Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego; patrz: sekcja 3 – Początki).

Fundacja organizowała również edukacyjne spotkania ze świadkami historii (w 2000 r. z Ireną Jagielską-Nowak, łączniczką Komendy Okręgu Pomorskiego AK; w 2016 r. z Aleksandrem Tarnawskim, ostatnim żyjącym cichociemnym).

7C Gry, konkursy, turystyka archiwalna...

Fundacja zorganizowała następujące konkursy:

- 1994-95 – konkurs na pisemne wspomnienia dot. przedwojennych organizacji społecznych przysposabiających społeczeństwo do obrony kraju (np. harcerstwo, Sokół, PWK, Związek Strzelecki, Czerwony Krzyż)
- 1999 – międzyszkolny konkurs recytatorski kobiecej poezji wojennej
- 2005 – konkurs historyczno-literacki dla młodzieży gimnazjalnej i licealnej pt. „Niekiedy przeznaczeniem kobiety jest walczyć..”
- 2006 – konkurs wiedzy o AK zorganizowany przez gdańskie członkinie Memoriału Generał Marii Wittek

Dużo częściej Fundacja angażuje się w konkursy organizowane przez inne placówki (zwł. szkoły), np. poprzez udzielenie siedziby dla zorganizowania rozdania nagród, sponsorowanie nagród książkowych, zasiadanie współpracowników Fundacji w jury konkursowym, patronat nad konkursem. Warto szczególnie wspomnieć organizowany od 2007 r. Międzygimnazjalny Konkurs „Udział Polek w II wojnie światowej” (w 2017 r. odbyła się jego dziesiąta edycja).

7D Działalność wydawnicza

Bardzo ważną częścią działalności Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej jest działalność wydawnicza, która w dużej mierze zdefiniowała kształt archiwum i sposób jego opracowania (patrz: sekcja 13 – Opracowanie zasobu archiwalnego).

Wydawnictwa Fundacji z zakresu dziejów konspiracji na Pomorzu oraz wojennej służby Polek, zwł. publikowane w latach 90., były pracami prekursorskimi i miały ogromny wpływ na ówczesny stan badań naukowych nad tymi tematami.

Publikacje Fundacji wydawane są w ramach serii wydawniczej Biblioteka Fundacji „Archiwum Pomorskie AK” w Toruniu. Najważniejsze części wydawnictw Fundacji stanowią:

- słowniki: *Słownik biograficzny konspiracji pomorskiej 1939-1945* (dotychczas ukazało się 7 tomów), *Słownik biograficzny kobiet odznaczonych Orderem Wojennym Virtuti Militari* (3 tomy), *Sylwetki kobiet-żołnierzy* (3 tomy)
- publikacje po sesjach organizowanych przez Fundację (np. *Armia Krajowa na Pomorzu: materiały sesji naukowej w Toruniu w dniach 14-15 listopada 1992 r.*, red. E. Zawacka, M. Wojciechowski, Toruń 1993; *Terenowe struktury Delegatury Rządu Rzeczypospolitej Polskiej na Kraj 1939-1945: materiały XI sesji naukowej w Toruniu w dniu 17 listopada*

2001 roku, red. G. Górski, Toruń 2002; *Polityka germanizacyjna Trzeciej Rzeszy na Pomorzu Gdańskim w latach 1939-1945: materiały sesji popularnonaukowej w Toruniu w dniu 18 listopada 2006 roku*, red. K. Minczykowska, J. Sziling, Toruń 2007; *Akcja "Burza": materiały z XXIV sesji naukowej w Toruniu w dniu 18 listopada 2014 roku*, red. K. Minczykowska, J. Sziling, Toruń 2015)

- publikacje dot. wojennej służby kobiet, w tym podseria pt. *Służba Polek na frontach II wojny światowej*
- publikacje dot. dziejów konspiracji na Pomorzu (np. G. Górski, *Polskie Państwo Podziemne*, Toruń 1998; B. Ziółkowski, *Kujawski Związek Polityczno-Literacki i Kujawskie Stowarzyszenie Społeczno-Literackie na Kujawach wschodnich w latach okupacji niemieckiej 1939-1945*, Toruń 2006; S. Grochowina, *Nauczanie dzieci polskich w jawnym niemieckim i tajnym polskim systemie szkolnym w Toruniu w latach 1939-1945*, Toruń 2007)
- publikacje źródłowe (np. *Okręg Pomorze Armii Krajowej w dokumentach*, oprac. B. Chrzanowski, A. Gąsiorowski, J. Sziling, Toruń 1991; *Relacje członków konspiracji pomorskiej w latach 1939-1945*, oprac. E. Kwiatkowska-Dybaś, t. 1 – Toruń 2000, t. 2 – Toruń 2015)
- biuletyn Fundacji (obecnie rocznik, wydawany nieprzerwanie od 1988 r., początkowo jako kwartalnik, potem - półrocznik); obecny tytuł (od 2009): *Biuletyn Fundacji General Elżbiety Zawackiej*; poprzednie tytuły:
 - 2003-08: *Biuletyn Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek*;
 - 1992-2002: *Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej*;
 - 1990-91: *Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej i Klubu Historycznego im. Antoniego Antczaka*;
 - 1989: *Biuletyn Klubu Historycznego im. Antoniego Antczaka przy Oddziale Toruńskim Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego*;
 - 1988-89 – *Biuletyn Klubu Historycznego Oddziału Toruńskiego Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego*

Na przestrzeni lat *Biuletyn* znacznie ewoluował: od kilkustronicowego pisma wewnętrznego do obszernego, recenzowanego czasopisma zawierającego wiele tekstów naukowych.

7E	Inne
----	------

Od początku istnienia (a także przed formalizacją) Fundacji ważnym aspektem jej działalności było upamiętnianie żołnierzy Polskiego Państwa Podziemnego i kobiet-żołnierzy walczących na frontach II wojny światowej. Pierwszą tablicę odsłonięto już w 1986 r. na toruńskiej Starówce, przy kościele pw. Najświętszej Marii Panny (upamiętnienie żołnierzy Okręgu Pomorskiego ZWZ-AK). Staraniem Fundacji i E. Zawackiej powstało łącznie kilkanaście tablic, obelisków i pomników.

Przedstawiciele Fundacji uczestniczą często w różnego typu uroczystościach patriotycznych i historycznych organizowanych w Toruniu i regionie z okazji np. rocznicy wybuchu II wojny światowej, Święta Niepodległości, Narodowego Dnia Żołnierzy Wyklętych, odsłaniania tablic pamiątkowych.

Przedstawiciele Fundacji byli lub są członkami następujących gremiów: Rada Powiernicza Muzeum II Wojny Światowej, Rada Pamięci Walk i Męczeństwa, Wojewódzki Komitet Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, Miejski Komitet Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.

8	Struktura i współpraca
8A	Typ podmiotu
fundacja organizacja pożytku publicznego od 2004 r.	
8B	Sposób zarządzania
<p>Fundacja posiada następujące organy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Radę Fundacji (3-letnia kadencja; na czele: Przewodniczący; Rada m.in. wybiera Komisję Rewizyjną, powołuje Zarząd i Prezesa, ocenia i kontroluje działalność Zarządu, zmienia Statut Fundacji), • Zarząd Fundacji (3-letnia kadencja; na czele: Prezes; Zarząd m.in. kieruje działalnością Fundacji i reprezentuje ją na zewnątrz, uchwała plany, programy i budżet Fundacji), • Komisję Rewizyjną (Komisja kontroluje działalność Fundacji), • Komitet Redakcyjny <p>Na strukturę organizacyjną Fundacji składają się następujące części:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kancelaria • archiwum <ul style="list-style-type: none"> ○ dział: Archiwum Pomorskie ○ dział: Archiwum Wojennej Służby Kobiet ○ dział: Archiwum Wydziału Łączności Zagranicznej Komendy Głównej AK „Zagroda” • biblioteka • Muzeum Wojennej Służby Polek • Memoriał Generał Marii Wittek <p>Memoriał gen. Marii Wittek powołano do istnienia w listopadzie 1996 r. w trakcie I Zjazdu Kombatantek. Celem istnienia Memoriału jest gromadzenie i opracowywanie materiałów źródłowych dotyczących wojennej służby Polek. Jego działania nadzoruje Zarząd Fundacji.</p> <p>W latach 1993-2009 Fundacja posiadała filię w Gdańsku.</p> <p>Na czele Fundacji stoi jej Prezes (obecnie: Dorota Zawacka-Wakarecy), która zajmuje się organizacją pracy Fundacji, zatrudnianiem pracowników, budżetem, reprezentowaniem Fundacji na zewnątrz, planowaniem działań Fundacji etc. – nie jest jednak bezpośrednio zaangażowana w działalność archiwalną, którą wykonują pracownice pełniące funkcje dokumentalistek. Są one przypisane do konkretnego działu archiwum i na nim znają się najlepiej – nie tylko pod względem wykonywania czynności archiwalnych</p>	

(dokumentacyjnych), ale też merytorycznie są ekspertkami od dokumentowanych przez dany dział tematów.

8C Instytucje współpracujące

W ciągu ponad 25 lat istnienia Fundacja nawiązała współpracę z licznymi instytucjami i organizacjami, z niektórymi współdziałając przez krótki czas, z wieloma jednak – przez wiele lat. Do tych ostatnich należą m.in.:

- Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (sesje naukowe i popularnonaukowe, profesorowie w Radzie Fundacji, studenci na zajęciach, praktykach)
- Instytut Pamięci Narodowej
- Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa
- Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych
- władze samorządowe (Toruń, województwo kujawsko-pomorskie)
- Archiwum Państwowe w Toruniu
- Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej
- Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Rakietowych i Artylerii w Toruniu
- Muzeum Okręgowe w Toruniu
- Muzeum Wojsk Lądowych w Bydgoszczy (dawna nazwa: Muzeum Tradycji Pomorskiego Okręgu Wojskowego w Bydgoszczy)
- Muzeum Stutthof w Sztutowie
- Muzeum Powstania Warszawskiego
- Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku
- Centralna Biblioteka Wojskowa w Warszawie
- Biblioteka Pedagogiczna im. E. Zawackiej w Toruniu

9 Finansowanie

Fundacja obecnie utrzymuje się przede wszystkim z grantów finansowanych przez takie instytucje, jak Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Narodowe Centrum Nauki, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych, Fundacja Banku Zachodniego WBK. Od lat finansowe wsparcie Fundacja uzyskuje od Gminy Miasta Toruń oraz Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Działalność Fundacji dotowana jest także przez datki osób prywatnych oraz przez przychody z 1% podatku dochodowego od osób fizycznych.

Część swego dochodu Fundacja pozyskuje również z wynajmu mieszkania, które E. Zawacka przekazała Fundacji w spadku, a także z wynajmu piwnicy w siedzibie Fundacji.

Ponadto Fundacja pozyskuje środki ze sprzedaży wydawnictw książkowych, a także niewielkie środki z tytułu świadczenia usług: wykonywania kwerend archiwalnych, kopii

materiałów z zasobu archiwum, prowadzenia odpłatnych prelekcji oraz sprzedaży licencji wydawniczych na publikacje materiałów z zasobu Fundacji.

10	Osoby zaangażowane w tworzenie archiwum
<p>Grono osób zaangażowanych w prace Fundacji zmieniało się na przestrzeni lat, ale zawsze (poza pierwszymi momentami istnienia) występowały wśród nich zarówno osoby pracujące społecznie, jak i otrzymujące za swoją pracę wynagrodzenie (rzadko w ramach pracy na cały etat, częściej na część etatu lub umowę o dzieło/umowę zlecenia). Zwłaszcza w początkowych latach istnienia ważną pomocą dla Fundacji było opłacanie części etatów przez Muzeum Okręgowe w Toruniu oraz Uniwersytet Mikołaja Kopernika.</p> <p>Współpracownicy Fundacji to grupa o dużej rozpiętości wiekowej – od studentów do osób od dawna przebywających na emeryturze. Dawniej dużą część tej grupy stanowili kombataneci.</p> <p>Praca wolontariacka na rzecz Fundacji świadczona jest zarówno przez członków Rady i Zarządu Fundacji, jak i część dokumentalistek oraz Rady Redakcyjnej. Warto wspomnieć, że wśród wieloletnich społecznych współpracowników Fundacji znajdował się również prof. Andrzej Tomczak, nestor polskiej archiwistyki, współtwórca Fundacji od samych jej początków.</p> <p>Fundacja korzysta również z pomocy pełnomocników terenowych – wolontariuszy spoza Torunia, mieszkających zarówno w kraju, jak i zagranicą, którzy m.in. pomagają Fundacji w gromadzeniu materiałów i reprezentują jej interesy na zewnątrz.</p> <p>Istotną częścią osób zaangażowanych w prace Fundacji są studenci UMK, którzy często odbywają w Fundacji praktyki oraz stają się jej wolontariuszami – na krótsze lub dłuższe okresy (zwłaszcza studenci archiwistyki i zarządzania dokumentacją oraz historii). Świadczą oni na rzecz Fundacji również konkretne prace, np. pomoc przy organizacji sesji naukowych.</p>	
10A	Liczba osób zaangażowanych
<p>Najmniejsza liczba osób zatrudnianych przez Fundację wynosiła ok. 3-4 na początku lat 90. W ostatnich latach Fundacja w tej mierze zanotowała duży wzrost; liczba wszystkich zatrudnionych (umowy o pracę bez względu na jej wymiar etatowy, umowy cywilno-prawne, część z nich wykonywana przez krótki okres) w ostatnich latach wynosiła: w 2013 – 27 osób; w 2014 – 41; w 2016 – 66; w 2016 – 47 (w dużej części są to osoby wykonujące prace archeologiczne w ramach projektów badawczych Fundacji, prace związane z digitalizacją zasobu archiwalnego, prace wydawnicze oraz związane z organizowaniem konferencji; nie wzrosła znacząco liczba pracowników bezpośrednio wykonujących podstawowe zadania związane z działalnością archiwistyczną Fundacji).</p> <p>Na rzecz Fundacji pracują też wolontariusze – od kilku do kilkudziesięciu osób w skali roku (niektórzy z nich współpracują z Fundacją na stałe lub długotrwale, inni krótkotrwale lub tylko w trakcie konkretnego wydarzenia, np. przy organizacji sesji naukowej).</p>	
10B	Pełnione funkcje
<p>Osoby zajmujące się bezpośrednio archiwalią i muzealiami w swej codziennej pracy w Fundacji pełnią funkcje <u>dokumentalistek</u> (zarówno w ramach zatrudnienia przez Fundację, jak i jako stałe wolontariuszki). Do ich zadań należy zwłaszcza:</p>	

- gromadzenie materiałów (pozyskiwanie ich od rodzin kombatantów i kombatantów, współpraca z Memoriałem gen. Marii Wittek, tworzenie teczek na podstawie dotychczasowych zbiorów Fundacji, prowadzenie ewidencji w inwentarzach)
- bieżące opracowywanie materiałów, uzupełnianie na ich podstawie kartotek
- przygotowywanie teczek do digitalizacji
- bieżące udostępnianie materiałów użytkownikom w siedzibie Fundacji
- kwerendy archiwalne dla instytucji zewnętrznych i osób prywatnych (wstępne i pełne)
- opieka nad praktykantami i stażystami
- opracowywanie wystaw i ich dokumentacji (np. informatorów)
- przygotowywanie i prowadzenie prelekcji, oprowadzanie grup i osób indywidualnych po Fundacji
- przygotowywanie publikacji w wydawnictwach Fundacji i zewnętrznych (zwł. w *Biuletynie* i wydawnictwach słownikowych Fundacji)
- czytanie na bieżąco prasy i publikacji przysyłanych do Fundacji i sporządzanie na ich podstawie kart informacyjnych i problemowych
- reprezentowanie Fundacji w gremiach doradczych, na konkursach, pogrzebach kombatantów i kombatantek, uroczystościach historyczno-patriotycznych
- pomoc przy organizacji konferencji

Do niedawna organizowaniem pracy wszystkich działów archiwum zajmował się kierownik archiwum; obecnie funkcja ta pozostaje nieobsadzona.

10C	Typ współpracy z archiwum	
wolontariat		x
umowa o pracę		x
umowa cywilno-prawna		x
praktyki		x
staż		x
inne		
10D	Sposoby pozyskiwania wolontariuszy	

Brak zaprojektowanego programu pozyskiwania wolontariuszy. We wcześniejszych latach istnienia Fundacja pozyskiwała społecznych współpracowników zwłaszcza poprzez osobiste kontakty E. Zawackiej, znanej z tego, że umiała zjednywać sobie ludzi i angażować ich w swoje działania. Obecnie wśród wolontariuszy są osoby, które od lat współpracują z Fundacją, jak również np. studenci, którzy kontynuują współpracę po zakończeniu praktyk.

11	Gromadzenie zasobu archiwalnego
11A	Kto zajmuje się gromadzeniem zasobu?
<p>Trzon zasobu archiwalnego i zbiorów muzealnych został zgromadzony przez E. Zawacką jeszcze przed powstaniem Fundacji (patrz: sekcja 3 – Początki), następnie materiały te były przez E. Zawacką przekazywane do Fundacji.</p> <p>Wśród osób gromadzących materiały ważną rolę pełnili też pełnomocnicy terenowi w kraju i zagranicą, którzy zajmowali się m.in. docieraniem do kombatantów zamieszkałych w ich okolicy i pozyskiwaniem od nich relacji i innych materiałów.</p> <p>Obecnie gromadzeniem materiałów zajmują się przede wszystkim dokumentalistki – bezpośrednio pracujące z archiwaliami, kontaktujące się z kombatantami i ich rodzinami oraz badaczami.</p>	
11B	Sposoby gromadzenia/docierania do darczyńców
<p>Fundacja General Elżbiety Zawackiej w ogromnej większości gromadzi swoje zasoby w wyniku działań własnych, aktywnych kontaktów z kombatantami, ich rodzinami, instytucjami zajmującymi się podobną tematyką oraz badaczami (amatorami i zawodowcami). O sposobach docierania do darczyńców i mocy kontaktów z nimi E. Zawacka pisała następująco:</p> <p style="padding-left: 40px;"><i>Nasze Archiwum - a pragnę móc nazywać je „Archiwum żywym”, nawiązuje i utrzymuje intensywne kontakty korespondencyjne i osobiste z ewentualnymi dostarczycielami archiwaliów. Nie czekamy, aż materiały napłyną do nas, lecz z dużą natarczywością je wymuszamy - i to daje dobre wyniki.⁸</i></p> <p>Zbieranie materiałów rozpoczęła już pod koniec lat 60. XX w. E. Zawacka (patrz: sekcja 3 – Początki) wykorzystując swoje osobiste kontakty z żołnierzami podziemia z okresu okupacji oraz z członkiniami przedwojennej Organizacji Przynależności Wojskowej Kobiet. Zawacka stworzyła swego rodzaju sieć współpracowników w kraju i zagranicą, przypominającą w pewnym stopniu konspiracyjne struktury okresu II wojny światowej. Dzięki nim odbywał się kontakt z kombatantami, którzy spisywali relacje ze swoich losów w czasie wojny i przekazywali E. Zawackiej pamiątki, które ta włączała do prowadzonych przez siebie teczek osobowych, po 1990 r. przekazanych do zasobów Fundacji. Poza tym istotny wpływ na kontakty Zawackiej (a potem Fundacji) z kombatantami miał tzw. efekt kuli śnieżnej – kombatanci, którzy złożyli relację w archiwum namawiali do tego samego kolejnych kombatantów, ci kolejnych itd. W ogromnej mierze kontakty te odbywały się listownie, pocztą tradycyjną, więc już od samego początku istnienia Fundacja mocno obciążona była czynnościami kancelaryjnymi.</p> <p>W latach 1993 i 1994 Fundacja za pośrednictwem Kościoła katolickiego wystosowała apel do wiernych, uczestników konspiracji na Pomorzu osób i posiadających pamiątki z nią związane, z prośbą o składanie relacji i przekazywanie materiałów do Fundacji. Apele odczytano w parafiach archidiecezji gdańskiej i gnieźnieńskiej, diecezji toruńskiej, pelplińskiej i włocławskiej. Apele nie przyniosły jednak pożądanego skutku.</p>	

⁸ E. Zawacka, *Otwarcie sesji [w:] Wkład archiwów w rozwój badań nad polskim czynem zbrojnym 1939-1945: Materiały X sesji popularnonaukowej w Toruniu w dniu 18 listopada 2000 r., Biblioteka Fundacji "Archiwum Pomorskie AK" w Toruniu*, t. 32, red. K. Minczykowska, J. Sziling, Toruń 2001, s. 15.

Do potencjalnych darczyńców starano się docierać również poprzez prośby i apele publikowane w *Biuletynie*.

Znaczący wzrost liczby gromadzonych materiałów wystąpił po powołaniu do życia w listopadzie 1996 r. Memoriału Generał Marii Wittek – działającego w ramach Fundacji zrzeszenia osób zaangażowanych w pozyskiwanie i opracowywanie źródeł na temat walki niepodległościowej kobiet-żołnierzy. Największy przyrost obserwowany jest w latach 1996-2001, potem zaczął powoli maleć. W ciągu pierwszych trzech lat po powołaniu Memoriału Fundacja zgromadziła ponad 1500 nowych relacji, co stanowiło ponad 75% dotychczasowej liczby relacji w Archiwum WSK.

Od końca lat 80. Klub Historyczny (a później Fundacja) wręczał Pamiątkową Odznakę Okręgu Pomorskiego AK kombatantom, którzy złożyli w archiwum swoją relację uzupełnioną przynajmniej jedną fotografią z okresu okupacji oraz okupacyjnymi dokumentami i tym samym przyczynili się do upamiętnienia pomorskiej konspiracji.

Ze względu na odchodzenie kombatantów na wieczną wartę, z biegiem czasu gromadzenie materiałów w Fundacji zaczęło przybierać inną formę i w większej mierze skupiało się (i w dalszym ciągu skupia) na kontaktach z rodzinami kombatantów i badaczami tematyki niepodległościowej. Często materiały (w oryginale lub kserokopiach) przekazywane są do Fundacji jako konsekwencja kontaktów rodziny kombatanta z Fundacją np. gdy członek rodziny chce uzyskać informacje o swoim przodku w celu uzupełnienia drzewa genealogicznego czy poznania historii rodziny. Często niestety gromadzenie materiałów jest bezpośrednio związane ze śmiercią kombatanta, gdy zdecydował jeszcze za życia o przekazaniu po jego śmierci materiałów na rzecz Fundacji i rodzina po śmierci wykonuje tę wolę. Innym scenariuszem jest sytuacja, gdy rodzina sama zdecyduje o przekazaniu pamiątek po zmarłym do Fundacji – zazwyczaj na skutek aktywności Fundacji w tej mierze. W związku ze starzeniem się i odchodzeniem kombatantów coraz rzadziej do Fundacji spływają oryginalne relacje uczestników walk niepodległościowych; częściej są to relacje, których autorem jest członek rodziny lub dokumenty dotyczące kombatanta.

Na przestrzeni ostatnich kilku lat Fundacja rozpoczęła gromadzenie nowego typu źródła – relacji historii mówionej (nazywanych w Fundacji notacjami). Są to filmy cyfrowe, w których kombatanci (zwł. kombatantki) opowiadają o swoich losach w trakcie okupacji. Materiały te są w trakcie opracowania, fragmenty wywiadów umieszczono w serwisie YouTube.

Obecnie nowe teczki w Fundacji zakłada się przede wszystkim na podstawie tzw. materiałów uzupełniających relację, czyli materiałów wtórnych, np. kopii fragmentów opracowań naukowych, kopii przesyłanych przez rodziny kombatantów, materiałów warsztatowych historyków (zawodowych i amatorów), wypisów i kopii materiałów z innych archiwów historycznych. Ważną częścią pracy dokumentalistek jest też kolekcjonowanie wycinków z gazet, zwł. nekrologów; czasem są one również przysyłane przez współpracowników Fundacji z innych części kraju, z lokalnych gazet – zwłaszcza w ramach współpracy z członkiniami Memoriału gen. Marii Wittek.

Część zasobu (oryginałów) jest wynikiem przekazania Fundacji materiałów archiwalnych przez inne organizacje. W 1994 r. Dział WSK otrzymał liczne przedwojenne fotografie od Komisji Historii Kobiet. W 2016 i 2017 r. Fundacja otrzymała kilkaset teczek osobowych od terenowych kół Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej.

11C Rejestracja wpływów

Wpływy rejestrowane są w papierowych księgach inwentarzowych (*de facto* księgach nabytków), prowadzonych osobno dla każdego działu archiwum (a także dla muzealiów).

Zasadniczo w księgach nie tyle rejestruje się poszczególne materiały wpływające do archiwum, ile zakładane teczki (obecnie gdy teczki osobowe zakłada się na podstawie materiałów wtórnych, czyli uzupełniających relację, będących w posiadaniu Fundacji, do księgi inwentarzowej również dokonywany jest wpis).

Księga inwentarzowa Archiwum Pomorskiego zawiera następujące rubryki:

- numer kolejny wpisu (ostatni numer jest jednocześnie liczbą teczek osobowych w dziale archiwum)
- data przyjęcia do archiwum
- przekazujący (imię, nazwisko, adres)
- autor/nazwa teczki – nazwisko i imię osoby, której dotyczy teczka, nazwisko *de domo*, pseudonim konspiracyjny, ew. symbole dotyczące śmierci kombatanta: + - zmarły/-a w trakcie wojny; ++ - zmarły/-a po wojnie
- rodzaj i treść materiału
 - nazwa inspektoratu (Bydgoszcz, Starogard Gd., Tuchola...)
 - przynależność organizacyjna (AK, Sz.Sz., Gryf Pom....)
 - daty działalności
 - czasem dodatkowy opis, np.: „konspiracyjny starosta powiatu wyrzyskiego – zaprz. przez Antczaka”, „obóz konc. Stutthof”, „łączniczka, przenosiła materiały konspirac. do Inowrocławia”, „organizowanie grupy wywiadowczo-sabotażowej”
- liczba kart (+ typ materiału: mps, rkp, kserokopie...)
- sygnatura (patrz: sekcja 13C - Sposób sygnowania materiałów)
- uwagi: z czasem – nazwa miejscowości – inspektoratu, katalogu; informacja o zeskanowaniu teczki

Pierwsza księga inwentarzowa Archiwum Pomorskiego (obecnie w użyciu jest druga) została założona jeszcze przed powstaniem Fundacji – pierwsze wpisy pochodzą z października 1974 r., gdy materiały znajdowały się w prywatnych zbiorach E. Zawackiej.

Księga inwentarzowa Archiwum WSK zawiera następujące rubryki:

- numer kolejny wpisu (ostatni numer jest jednocześnie liczbą teczek osobowych w dziale archiwum)
- data przyjęcia do archiwum
- autor/nazwa teczki – nazwisko i imię osoby, której dotyczy teczka, nazwisko *de domo*, pseudonim, ew. oznaczenie daty śmierci, np. „+1942”
- daty działalności
- oznaczenie czy w teczce znajduje się relacja oraz fotografia

- oznaczenie przynależności organizacyjnej lub terytorium działania, np. LWP, AK Rzeszów, PWK Kielce, Lwów, Śląsk, harcerka – powstanie warszawskie, BCh (Bataliony Chłopskie) Radom-Kielce
- uwagi, np. kto przekazał materiały, jeśli była to inna osoba niż relator lub rodzina („przekazała Kutera H.”), informacje adresowe, informacje o zeskanowaniu teczek

Obecnie w użyciu jest druga księga inwentarzowa archiwum WSK. Pierwszą założono w 1993 r., w momencie, gdy E. Zawacka przekazała Fundacji swoje zbiory dot. wojennej służby Polek.

Księga inwentarzowa Archiwum „Zagrody” zawiera następujące rubryki:

- numer kolejny wpisu (ostatni numer jest jednocześnie liczbą teczek osobowych w dziale archiwum)
- data wpływu do archiwum
- nazwateczki – nazwisko i imię osoby, której dotyczyteczka
- daty krańcowe
- wielkośćteczki – liczba kart
- sygnatura, np. 221 M (patrz: sekcja 13C - Sposób sygnowania materiałów)
- uwagi: oznaczenie, czy w teczce znajduje się fotografia kuriera (fot./brak fot.), informacje dot. zmiany nazwiska u kobiet (np. „zam. Lubowiecka”), informacje o zeskanowaniu teczek

Księga inwentarzowa Archiwum „Zagrody” składa się z jednego woluminu. Pierwsze wpisy pochodzą z sierpnia 1995 r. - wtedy E. Zawacka przekazała Fundacji swoje zbiory dot. kurierów Wydziału Łączności Zagranicznej KG AK.

* * *

Warto zauważyć, że księgi inwentarzowe w Fundacji prowadzone są od kilkadziesiąt lat i na przestrzeni czasu zmieniały się niektóre drobne elementy wpisywane do nich, zwł. w rubryce „uwagi”, co jest związane ze zmianami personalnymi w Fundacji oraz następującymi z czasem niewielkimi zmianami wykonywania czynności archiwalnych.

11D	Selekcja materiałów
-----	---------------------

Fundacja zasadniczo nie selekcjonuje przekazywanych jej materiałów i włącza do teczek osobowych wszystko, co zostanie jej przekazane.

11E	Czy przejmuje się oryginały, czy sporządza kopie?
-----	---

Fundacja posiada w swoim archiwum zarówno kopie (przede wszystkim kserokopie), jak i oryginały materiałów archiwalnych. Kopie wchodzi do zasobu zazwyczaj wskutek przekazywania ich przez komatantów lub ich rodziny, którzy zostawiają oryginały w rodzinnych archiwach. Zdarza się, że to Fundacja wykonuje kopie materiałów, aby potem zwrócić właścicielom oryginały.

11F	Zasady przyjęcia materiałów do zasobu
dar	x
depozyt	
wypożyczenie	
inne	

12	Przechowywanie zasobu archiwalnego
12A	Warunki magazynowe
<p>Zbiory Fundacji przechowywane są w dwóch miejscach.</p> <p>Archiwum WSK, archiwum „Zagrody”, zbiory ikonograficzne, biblioteka oraz zbiory muzealne przechowywane są w magazynie mieszczącym się na parterze siedziby Fundacji, gdzie przechowuje się również sprzęt używany przez Fundację.</p> <p>Archiwum Pomorskie przechowywane jest na drugim piętrze, w niewielkim pomieszczeniu, w którym swoje codzienne obowiązki wykonuje przypisana do tego działu dokumentalistka (E. Skerska).</p> <p>W przypadku wszystkich działów archiwum te czki ustawione są na grzbiecie, wiązaniem do góry. Ułatwia to wyszukiwanie konkretnych teczek (patrz: załącznik nr 1).</p>	
12B	Sprzęt i wyposażenie
<p>Materiały przechowuje się na metalowych i drewnianych regałach, w białych wiązanych teczkach biurowych (w przypadku teczek osobowych), zwykłych kartonowych pudłach i biurowych kopertach (w przypadku fotografii z działu ikonografii) – nie w profesjonalnych, bezkwasowych teczkach i pudłach.</p> <p>Fundacja nie posiada sprzętu służącego do pomiarów temperatury i wilgotności w pomieszczeniach magazynowych.</p>	
12C	Stan zasobu i konserwacja
<p>Niewielka część zasobu archiwalnego Fundacji jest w gorszym stanie fizycznym, występują zwłaszcza zabrudzenia i naddarcia papieru. Znaczną część zasobu stanowią materiały na kwaśnym papierze oraz podatnej na uszkodzenia cienkiej bibule.</p> <p>Dokumentalistki podejmują się drobnych prac konserwatorskich, jak czyszczenie dokumentów, ich prostowanie, podklejanie bibułkami. Stosuje się również przycinanie naddartych dokumentów. Fundacja nie podejmuje się większych i bardziej skomplikowanych zabiegów konserwatorskich.</p>	
12D	Dodatkowe uwagi
<p>Zasób archiwalny Fundacji jest obecnie poddawany digitalizacji w ramach projektu finansowanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (Narodowy Program</p>	

Rozwoju Humanistyki). Zdigitalizowane materiały można oglądać w Kujawsko-Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej.

13 Opracowanie zasobu archiwalnego

W pierwszym tomie Słownika biograficznego konspiracji pomorskiej, wydanym w 1994 r., E. Zawacka następująco pisała o związkach słownikowej działalności wydawniczej Fundacji z kształtem jej działalności archiwalnej:

„Fundacja od chwili swego publicznego zaistnienia w 1990 roku uważała opracowanie Słownika Konspiracji Pomorskiej, ukazującego walkę pomorską i jej specyfikę, walkę ujętą w zwierciadle życiorysów jej uczestników, za swój priorytetowy obowiązek. Do jego wypełnienia przystosowała całą swoją działalność archiwalną”.⁹

Dopiero zauważenie tej relacji pozwala w pełni zrozumieć specyfikę kształtu archiwum Fundacji, w tym sposobów jego opracowania. W kolejnych latach zasób archiwum Fundacji rozszerzono o dwa kolejne tematy – losy kobiet-żołnierzy z okresu II wojny światowej i dzieje „Zagrody”; zwłaszcza w przypadku pierwszego z tych tematów powielone zostały mechanizmy tworzenia i opracowania archiwum w związku z chęcią wydania słownika biograficznego – w tym wypadku są to serie „Sylwetki kobiet-żołnierzy” i „Słownik biograficzny kobiet odznaczonych Orderem Wojennym Virtuti Militari”.

Pod pojęciem opracowania zasobu archiwalnego w Fundacji rozumie się więcej, niż w klasycznym archiwistycznym rozumieniu (jako porządkowanie i opis archiwaliów). W obręb opracowania materiałów wchodzi również ogromna praca polegająca na sporządzaniu kartotek, zwł. kartoteki informacyjnej zawierającej informacje biograficzne dotyczące żołnierzy (pomorskich konspiratorów, kobiet-żołnierzy, kurierów „Zagrody”). Prace te podejmują przede wszystkim dokumentalistki, ale także członkinie Memoriału Generał Marii Wittek, które przesyłały liczne karty informacyjne do Fundacji; karty te były tworzone na podstawie publikacji i prasy (np. nekrologów) i stanowiły potem bazę do tworzenia kart zbiorczych.

Należy zaznaczyć, że kartoteki informacyjne nie odnoszą się tylko do osób, które w archiwum posiadają swoją teczkę osobową. Kartoteki te w założeniu mają zawierać pełen przegląd pomorskich konspiratorów oraz kobiet-żołnierzy walczących na wszystkich frontach II wojny światowej.

Ponadto do czynności związanych z opracowaniem materiałów archiwalnych w Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej zaliczyć można:

- układanie materiałów w teczkach osobowych zgodnie z kolejnością i podziałem opisanym w instrukcji opracowania (patrz: sekcja 13 D - Stosowanie materiałów pomocniczych)
- tworzenie spisów zawartości teczek
- tworzenie spisów zawartości poszczególnych obwolut znajdujących się w teczkach – opis na poziomie pojedynczego dokumentu
- numerowanie stron/kart

⁹ E. Zawacka, *Wstęp* [w:] *Słownik biograficzny konspiracji pomorskiej 1939-1945, t. 1, Biblioteka Fundacji "Archiwum Pomorskie AK" w Toruniu*, t. 5, red. H. Maciejewska-Marcinkowska, E. Zawacka, Toruń 1994, s. 9.

13A Pomoce informacyjno-ewidencyjne

Podstawową pomocą archiwalną służącą orientacji w zasobie archiwalnym Fundacji jest opublikowany w 2000 r. *Informator o zbiorach Fundacji "Archiwum Pomorskie Armii Krajowej"* pod redakcją K. Minczykowskiej. Zawiera on m.in.:

- przedstawienie struktury zasobu archiwalnego Fundacji oraz charakterystykę zawartości poszczególnych części zasobu, a także zbiorów muzealnych i bibliotecznych
- pełen wykaz teczek osobowych przechowywanych w ramach Archiwum Pomorskiego, Archiwum WSK i Archiwum „Zagrody”
- pełen wykaz teczek Archiwum Okręgu Pomorskiego AK (w ramach działu Archiwum Pomorskie)
- charakterystykę stosowanych pomocy archiwalnych

Informator od momentu publikacji stracił już jednak na aktualności, przede wszystkim w związku z rozrostem zasobu Fundacji (Archiwum Pomorskie w 2000 r. liczyło 1699 teczek osobowych, w 2017 – ponad 2700; Archiwum WSK odpowiednio 2159 i ponad 4600). W 2017 r. przygotowano materiały do publikacji nowego, uaktualnionego informatora.

Nowe materiały (nowopowstające teuczki) są ewidencjonowane w księgach inwentarzowych dla poszczególnych działów archiwum (patrz: sekcja 13C - Rejestracja wpływów).

Bardzo ważną rolę w pracach Fundacji odgrywają różnorodne kartoteki, tworzone przez E. Zawacką jeszcze przed powstaniem Fundacji. Nie mają one formy klasycznych pomocy archiwalnych i bardzo często swoją zawartością odbiegają od celów klasycznych pomocy – mają bowiem charakter warsztatu naukowego, zawierając dużo więcej informacji, niż tylko opis archiwalny. Wynika to z cech szczególnych archiwum oraz jego celów, rzutujących na charakterystykę opracowania archiwalnego i podejmowanych przez pracowników prac publikacyjnych, naukowych, bibliograficznych etc. (patrz: początek sekcji 13 – Opracowanie zasobu archiwalnego).

Archiwum Pomorskie

- Inwentarz zbioru Okręgu Pomorskiego ZWZ-AK,

Jako jedyna część zasobu archiwum Fundacji zbiór ten posiada klasyczny inwentarz archiwalny z opisem na poziomie jednostki archiwalnej, poprzedzony wstępem.

- Alfabetka (patrz: załącznik nr 2)

Kartoteka alfabetyczna – tzw. alfabetka (indeks osobowy) służy odnajdowaniu osób, na temat których użytkownik znajdzie informacje w archiwum. Alfabetka składa się z papierowych kart ułożonych alfabetycznie w pudełkach zgodnie z nazwiskami. Jedna karta dotyczy jednego nazwiska, zarówno w męskiej, jak i żeńskiej jego wersji (np. Popławski/-a). Na karcie poniżej nazwiska znajduje się lista osób noszących to nazwisko, na temat których odnaleźć można w archiwum informacje. Osoby te są opisane poprzez takie informacje, jak imię, w przypadku kobiet inne nazwiska (po mężu, panięskie), pseudonimy, miejscowość, przydział organizacyjny, czasem profesję lub inne krótkie informacje charakterystyczne (np. „lekarz”). W przypadku, gdy przy danej osobie odnaleźć można również sygnaturę archiwalną oznacza to, że posiada ona w archiwum swoją teczkę osobową, a także kartę w kartotece relatora.

W przypadku, gdy jedna osoba nosiła więcej niż jedno nazwisko (np. panięskie i po mężu) w kartotece znajdują się karty pod każdym z tych nazwisk – z odpowiednimi odsyłaczami.

- Kartoteka relatora (patrz: załącznik nr 3)

Kartoteka relatora zawiera informacje dotyczące osób, które mają swoją teczkę w Archiwum Pomorskim. Na każdej karcie znajdują się informacje dot. jednego relatora:

- lewy górny róg: sygnaturateczki
 - prawy górny róg: inspektorat i organizacja: Toruń, PAP
 - na środku: nazwisko i imię (poprzedzone + - zmarły/-a w trakcie wojny lub ++ - zmarła/-y po wojnie), nazwisko panięskie, pseudonimy
 - prawy dolny róg: numer legitymacji Krzyża Armii Krajowej
 - lewy dolny róg: dane teleadresowe relatora lub rodziny
 - ew. notatka o śmierci
- Kartoteki poszczególnych inspektoratów

Najobszerniejszą kartoteką w Archiwum Pomorskim jest kartoteka zawierająca tzw. karty informacyjne przechowywane alfabetycznie w podziale na inspektoraty Okręgu Pomorskiego AK. Karty informacyjne to wypisy bibliograficzne z różnych źródeł dotyczące życia i działalności konspiratorów. Jeżeli dana osoba posiada w Archiwum Pomorskim teczkę, to karty informacyjne na temat tej osoby zostają wyjęte w kartoteki i włożone doteczki. W to miejsce w kartotece wkłada się uzupełnioną tzw. kartę zbiorczą.

Karty zbiorcze są dwustronne (patrz: załącznik nr 4). Na pierwszej stronie powinny znajdować się następujące informacje:

- nazwisko i imię
- numer relacji/teczki
- stopień wojskowy
- nazwisko i imiona
- pseudonimy
- imiona rodziców
- nazwisko panięskie matki
- adresy
- obwód (inspektorat)
- specyfikacja
- organizacja
- nazwiska inne
- nazwisko panięskie
- data i miejsce urodzenia
- data i miejsce śmierci
- źródła i zapisy inne

Na odwrocie karty znajdują się litery od A do F, oznaczające poszczególne pola opisu. Powinny na nich widnieć następujące informacje:

- A) działalność niepodległościowa w I wojnie światowej, przedwojenna przynależność do organizacji (ZHP, PWK, PCK...), udział w wojnie obronnej we wrześniu 1939 r.
 - B) data i miejsce wstąpienia do organizacji oraz osoby wprowadzająca i zaprzysięgająca
 - C) przydziały terenowe i kolejni dowódcy
 - D) zajmowane funkcje i wykonywane działania
 - E) aresztowania, więzienie, śmierć
 - F) odznaczenia i przynależność do organizacji kombatanckich
- Kartoteka pseudonimów (patrz: załącznik nr 5)

Zawiera karty ułożone alfabetycznie pod względem brzmienia pseudonimu. Każdy pojawiający się w aktach pseudonim powinien mieć tu swoją kartę. Pojedyncza karta zawiera informacje dotyczące jednego pseudonimu – kto używał takiego w swojej działalności konspiracyjnej. Na karcie znajduje się brzmienie pseudonimu oraz lista znanych pod nim osób (nazwisko, imię, sygnatura teczki – jeśli jest, źródło informacji, np. tytuł publikacji...). Karty mogą znacząco różnić się od siebie pod względem sposobu wypełnienia, często wypełniane są przez wiele rąk – bo z czasem i wraz z kolejnymi opracowanymi materiałami dopisuje się do istniejących już kart kolejne osoby noszące dane pseudonimy.

- Kartoteka kryptonimów; kartoteka symboli (patrz: załącznik nr 6)

Kartoteki te zawierają karty ułożone alfabetycznie pod względem brzmienia kryptonimu lub symbolu (konspiracyjnych nazw lub oznaczeń dla rzeczy, miejsc, akcji etc.). Zawiera kryptonim (lub symbol) oraz jego wyjaśnienie, niekiedy źródło informacji (w tym: sygnaturę teczki).

- Kartoteka skrótów

Zawiera karty ułożone alfabetycznie pod względem brzmienia skrótu. Zawiera skrót i jego rozwinięcie. Są to zarówno skróty związane merytorycznie z tematyką archiwum (np. MiP – Miecz i Pług), jak i skróty stosowane w działalności archiwum (np. rel. - relacja).

- Kartoteka problemowa

Kartoteka problemowa stanowi indeks rzeczowy opisujący zawartość Archiwum Pomorskiego (tylko w niewielkim stopniu, cały czas jest rozwijana i uzupełniana). Karty są w niej ułożone alfabetycznie pod względem brzmienia hasła rzeczowego (niektóre hasła zawierają w sobie kolejne podhasła). Przykładowe hasła indeksu rzeczowego: Akcja Katolicka, Egzekucje masowe głównie 1939, Gestapo – siedziby, meldunki, Akcja „N”, Narodowa Organizacja Wojskowa. Karty zawierają krótkie informacje na temat hasła oraz ew. sygnaturę teczki zawierającej informacje na dany temat.

Archiwum WSK

- Alfabetka

Katalog alfabetyczny (tzw. alfabetka) jest rejestrem zawierającym dotychczas zebrane dane na temat kobiet-żołnierzy – tych, które posiadają w Archiwum WSK teczki osobowe oraz tych, o których informacje pojawiły się w różnych materiałach. Kartoteka ma układ alfabetyczny, zgodnie z nazwiskiem kobiety.

- Kartoteka informacyjna (patrz: załącznik nr 7)

Kartoteka informacyjna zawiera informacje dot. kobiet-żołnierzy – tych, które mają w archiwum założoną teczkę, jak i tych, o których znaleziono pewne informacje, ale te czki nie posiadają. Podobnie jak w Archiwum Pomorskim znajdują się tutaj karty nieznormalizowane (fiszki, wypisy bibliograficzne) oraz znormalizowane wydruki z gotowymi do uzupełnienia polami.

Karty w kartotece są ułożone w podziale na następujące grupy:

- wrzesień 1939
- AK KG
- AK – Okręg Warszawa-miasto
- powstanie warszawskie
- AK – okręg Warszawa-województwo
- AK – Okręg Białostocki
- AK – Okręg Nowogrodzki
- AK – Okręg Poleski
- AK – Okręg Wołyński
- AK – Okręg Wileński
- AK – Okręg Śląski
- AK – Okręg Poznański
- AK – Okręg Łódzki
- AK – Okręg Krakowski
- AK – Okręg Radomsko-kielecki
- AK – Okręg Lubelski
- AK – Okręg Lwowski
- bez przydziału terenowego
- bez przydziału organizacyjnego
- Delegatura Rządu
- Ludowe Wojsko Polskie
- PWK – Okręg Śląsk
- inne organizacje
- więźniarki okresu okupacji
- więźniarki po 1945
- inne

Wszystkie zbiory Fundacji podzielić można na cztery grupy: archiwalia, dokumentacja nieaktowa, muzealia i biblioteka (podział archiwalia vs. dokumentacja nieaktowa zastosowany został m.in. w informatorze z 2000 r.).

Grupa „Archiwalia” składa się z trzech działów:

1. Dział Archiwum Pomorskie:

- Archiwum Okręgu Pomorskiego ZWZ-AK
- akta Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski”
- teczki osobowe konspiratorów pomorskich (w ramach inspektoratów ułożone alfabetycznie, przy czym pierwszateczka zawiera materiały ogólne nt. danego inspektoratu)
 - Inspektorat Brodnica
 - Inspektorat Bydgoszcz
 - Inspektorat Chojnice
 - Inspektorat Gdańsk
 - Inspektorat Gdynia
 - Inspektorat Grudziądz
 - Inspektorat Tczew
 - Inspektorat Toruń
 - Inspektorat Włocławek
 - Komenda Okręgu
 - Okręgowa Delegatura Rządu
 - pomorscy partyzanci
 - pomorscy cichociemni
 - Pomorzanie w konspiracji poza Pomorzem (członkowie konspiracji pozapomorskiej, którzy urodzili się na Pomorzu lub przed wybuchem II wojny światowej byli z nim związani)
- kolekcje i spuścizny
 - archiwum Ludwika Muzyczki
 - materiały Konrada Ciechanowskiego
 - materiały Tadeusza Jaszowskiego
 - materiały Zofii Kopeć
 - materiały Leona Lubeckiego
 - materiały Leszka Michalskiego
 - spuścizna Stanisława Drzewieckiego

- spuścizna Jana Duszyńskiego
- spuścizna Kazimierza Zefir-Mendyka
- spuścizna Ireny Monsiorskiej
- spuścizna Stanisława Suszyńskiego
- spuścizna Zbigniewa Raszewskiego
- kolekcje Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej (teczki osobowe akowców, łącznie kilkaset, w trakcie opracowania)
 - kolekcja Światowego Związku Żołnierzy AK Okręg Bydgoszcz
 - kolekcja Światowego Związku Żołnierzy AK Okręg Toruń
 - kolekcja Światowego Związku Żołnierzy AK we Włocławku
- teczki problemowe (gromadzone przez pracowników materiały wtórne dot. konspiracji pomorskiej oraz sytuacji na terenie Pomorza w okresie okupacji)

2. Dział Archiwum Wojennej Służby Kobiet:

- Organizacja Przynależności Wojskowej Kobiet
- teczki osobowe kobiet-żołnierzy (ułożone alfabetycznie, bez podziału organizacyjnego)
- teczki problemowe (gromadzone przez pracowników materiały wtórne dot. wojennej służby kobiet)

3. Dział Archiwum Wydziału Łączności Zagranicznej Komendy Głównej ZWZ-AK „Zagroda”:

- zbiór depeš (gł. kserokopie i wypisy ze Studium Polski Podziemnej)
- teczki osobowe kurierów (ułożone alfabetycznie)
- opracowania dot. „Zagrody” (publikowane i niepublikowane)

W skład „Dokumentacji nieaktowej” (działu ikonografii) wchodzi:

- fotografie
 - kolekcja Elżbiety Zawackiej – fotografie dotyczące Organizacji PWK, zwł. zdjęcia z obozów PWK
 - fotografie żołnierzy Wydziału Łączności Komendy Zagranicznej ZWZ-AK „Zagroda”
 - fotografie własne Fundacji, m.in. z sesji naukowych i uroczystości
 - fotografie pomników żołnierzy AK i innych organizacji konspiracyjnych
- tzw. mikroformy – np. kasety magnetofonowe, kasety VHS, dyskietki 3,5 cala, płyty CD i DVD, mikrofilmy, prawdopodobnie również dokumentacja cyfrowa, jak nagrania audio i wideo (relacje kombatantów, działalność Fundacji)

13C Opis naniesiony na teczki i archiwalia oraz sposób sygnowania

Sposób sygnowania

Archiwum Pomorskie, teczki osobowe – przykładowe sygnatury: K-166/166 Pom., M-279/888 Pom.

- K/M – określenie płci relatora, kobieta/mężczyzna
- liczba przed ukośnikiem – numer kolejny teczki w ramach płci
- liczba po ukośniku – numer kolejny teczki w ramach całego działu
- Pom. - symbol działu archiwum

Akta Okręgu Pomorskiego ZWZ-AK, tworzące osobny zbiór w ramach Archiwum Pomorskiego, sygnowane są prostymi, numerycznymi sygnaturami, zaczynając od 1 (zostały one opracowane w ramach wypożyczenia przez AP w Toruniu).

Archiwum WSK, teczki osobowe – przykładowe sygnatury: 882/WSK, 1830/WSK

- kolejny numer teczki w ramach działu archiwum (nadawane zgodnie z kolejnością tworzenia teczek)
- WSK – symbol działu archiwum

Archiwum „Zagrody”, teczki osobowe – przykładowe sygnatury: 12-K/Zagr., 178-M/Zagr.

- kolejny numer teczki w ramach działu archiwum (nadawane zgodnie z kolejnością tworzenia teczek)
- K/M – określenie płci relatora, kobieta/mężczyzna
- Zagr. - symbol działu archiwum

Teczka a jednostka inwentarzowa

W przypadku, gdy jednostka archiwalna dotycząca jednego relatora jest na tyle obszerna, że nie mieści się w pojedynczej teczce materiały wkłada się do większej liczby teczek (z poszanowaniem podziału na obwoluty – części jednostki) – wszystkie teczki mają wtedy ten sam numer inwentarzowy.

Zewnętrzny opis teczki osobowej (patrz: załączniki nr 8-10)

Teczki osobowe opisane są podobnie we wszystkich trzech działach archiwum Fundacji. Na opis teczek składają się następujące składniki:

- u góry po lewej stronie – pieczętka prostokątna fundacji, ew. nad nią lub u góry po prawej pieczętka „zeskanowane”, w przypadku archiwum WSK również pieczętka Memoriału Gen. Marii Wittek
- na dole, po prawej (najbardziej widoczny element):
 - nazwisko i imię, ew. nazwisko panięńskie relatora, nad pierwszą literą nazwiska oznaczenie nt. śmierci relatora (+ - zmarł/-a w trakcie okupacji, ++ - zmarł/-a po wojnie)
 - nad imieniem i nazwiskiem – przynależność organizacyjna osoby, której dotyczy teczka oraz teren działania
 - poniżej – pseudonimy konspiracyjne

- w prawym dolnym rogu – sygnatura (patrz powyżej: sposób sygnowania)
- na dole, po lewej – dane teleadresowe relatora lub jej/jego rodziny

Na teczce ołówkiem zapisywane są też informacje dot. opracowania, np. informacja o zmianie teczki wraz z datą miesięczną i poprzednią sygnaturą, informacje o osobie opracowującej teczkę itp.

Opis zawartości teczki osobowej (patrz: załącznik nr 11)

We wszystkich trzech działach archiwum Fundacji zawartość teczek opisuje się w ramach tych samych grup tematycznych, wynikających z instrukcji dot. opracowania (patrz: sekcja 13D - Stosowanie materiałów pomocniczych). Grupy te wypisano na wyklejce umieszczonej na wewnętrznej stronie frontu teczki. Znajdują się tam następujące informacje:

- nazwisko i imię relatora
- sygnatura archiwalna
- przynależność organizacyjna (nie występuje w przypadku archiwum „Zagrody”)
- zawartość
 - I/1 Relacja (pisemna relacja autorstwa relatora lub osób trzecich, życiorysy, listy będące relacją)
 - I/2 Dokumenty (sensu stricto) dotyczące relatora (np. świadectwa szkolne, zaświadczenia świadków, świadectwa pracy, legitymacje odznaczeń), dokumenty dot. ogólnie okupacji
 - I/3 Inne materiały dokumentacyjne dotyczące relatora
 - II Materiały uzupełniające relację (niebędące dokumentami sensu stricto, ale dotyczące relatora, np. artykuły, nekrologi, wspomnienia niebędące relacją)
 - III/1 Materiały dotyczące rodziny relatora
 - III/2 Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939
 - III/3 Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945)
 - III/4 Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945
 - III/5 Inne...
 - IV Korespondencja (poniżej – miejsce na wymienienie rodzaju/tematyki korespondencji, np. bieżąca, z rodziną)
 - V Nazwiskowe karty informacyjne (wypisy ze źródeł dot. relatora)
 - VI Fotografie

Obok wyszczególnionych części teczki znajduje się wpisana odręcznie informacja na temat liczby kart i zapisanych stron znajdujących się w tej części, np. „k. 68 s. 1-69” (numeracja zaczyna się od 1 dla każdej kolejnej części). Brak takiej adnotacji przy danym punkcie oznacza, że nie ma w teczce tego typu dokumentów.

W przypadku Archiwum Pomorskiego przy punkcie VI (fotografie) znajduje się adnotacja „dział ikonografii”, jeśli można w nim odnaleźć jakieś fotografie danej osoby (są one przechowywane osobno, nie w teczkach osobowych).

W przypadku fotografii przechowywanych w teczce przy punkcie VI dopisuje się informacje o tym, jakie są to fotografie (oryginał/kopia) i w jakiej liczbie, a także informacje na temat fotografii znajdujących się w teczce, ale poza obwolutą VI (np. przyklejone do legitymacji czy świadectwa). Przykładowy zapis: „oryg. 2 szt., reprodukcja 2 szt. oraz pkt. I/2/5”.

Poszczególne części teczek przechowywane są w osobnych obwolucjach – złożonych na pół dużych kartach papieru, na których znajduje się opis poszczególnych dokumentów występujących w danej obwolucie.

Opis dokumentów na obwolucjach w teczce osobowej (patrz: załącznik nr 12)

(jest on taki sam dla wszystkich działów archiwum, może się różnić ze względu na typ opisywanego materiału)

- nazwa obwoluty/części teczek oraz nazwisko i imię kombatanta/kombatantki, np. „I/1 Relacja: Paszkowska Anna”
- lista dokumentów w ramach danej obwoluty:
 - numer kolejny dokumentu
 - tytuł dokumentu wraz z datą powstania (ew. miejsce powstania)
 - określenie formy dokumentu (mps, rękop.) oraz czy jest to oryginał czy kserokopia
 - liczba kart dokumentu i liczba stron w ramach obwoluty, np. „k. 27 s. 23-49”

W ramach poszczególnych obwolucji materiały ułożone są chronologicznie. Numerowane w prawym górnym rogu są strony zapisane (patrz: załącznik nr 13); w ramach tej numeracji (rozpoczynającej się od 1 dla każdej obwoluty) na dokumentach umieszcza się również symbol danej obwoluty (tematycznej części jednostki), np. I/2/1 – pierwsza strona obwoluty Dokumenty (sensu stricto).

W przypadku obwoluty przeznaczonej na nazwiskowe karty informacyjne jest ona opisana sygnaturą teczek, danymi osobowymi relatora (nazwisko, imię, pseudonimy) oraz jego/jej przynależnością terenową i organizacyjną oraz numerem i nazwą obwoluty.

Archiwum Pomorskie – opis fotografii

Fotografie z działu Archiwum Pomorskiego przechowywane są w osobnym kartonie (w teczkach osobowych pozostała o tym adnotacja), w różnego typu kopertach. W jednej kopercie zazwyczaj przechowywane są fotografie dotyczące jednego relatora. Opis na takich kopertach nieco różni się od siebie w poszczególnych przypadkach (tworzyły je różne osoby), zawiera jednak takie podstawowe elementy jak: nazwisko, imię, pseudonim relatora; sygnatura; przydział organizacyjny i teren działania relatora; zwięzły opis zawarty w kopercie zdjęć, zwł. krótki tytuł (np. zdj. legitymacyjne, zdj. z rodziną) i data wykonania (patrz: załącznik nr 14).

Niektóre fotografie są na odwrocie opisane ołówkiem lub długopisem, zarówno przez poprzednich właścicieli jak i pracowników archiwum. W niektórych przypadkach widać wiele rąk, które robiły na nich podpisy – często nie można zidentyfikować, kto jest ich autorem (twórca/przekazujący fotografię czy pracownik archiwum). Do niektórych fotografii doklejono niewielkie karteczki z opisem danej fotografii – jest to również opis zróżnicowany pod względem składników (patrz: załącznik nr 15).

Archiwum WSK – opis fotografii

W Archiwum WSK fotografie dot. kobiet-żołnierzy są umieszczane w teczkach osobowych, w kopertach. Na kopertach umieszcza się, oprócz nazwiska i imienia relatorki oraz sygnatury

archiwalnej, także spis fotografii, które znajdują się wewnątrz koperty. Opis fotografii jest różnorodny, zawiera różne elementy; składa się z kilku podstawowych informacji, jak tytuł zdjęcia, data wykonania, oznaczenie negatyw/reprodukcja, oznaczenie oryginału, ew. wymiary fotografii.

W przypadku niektórych fotografii są one umieszczone w wyciętej odpowiednio pod wymiary fotografii tekturce lub kartce papieru, na której też może być naniesiony opis (patrz: załącznik nr 16). Niektóre z fotografii są w ten sposób opisane skrótowo (np. tylko tytułem i datą), inne w ośmiu punktach (zazwyczaj nie wszystkie z nich są wypełnione; zdarza się również, że poszczególne pola są wypełniane w inny sposób dla różnych fotografii; wśród tych informacji znajdują się takie jak: dział archiwum, sygnatura, typ (używane określenia to np. reprodukcja, ksero, oryginał, pozytyw), ew. wymiary, osoby przedstawione na fotografii, miejsce i data wykonania fotografii, dotychczasowe publikacje, uwagi – np. adnotacje na odwrocie).

Ponadto niektóre fotografie zawierają również opis na odwrocie, sporządzony ołówkiem lub długopisem, przez poprzednich właścicieli zdjęcia lub pracowników Fundacji (często nie można odróżnić, na którym etapie i przez kogo został ten opis stworzony; patrz: załącznik nr 17).

13D Stosowanie materiałów pomocniczych

Pisemne relacje składane przez kombatantów w Fundacji powinny być stworzone przez kombatanta lub jego rodzinę według szczegółowego wzoru – schematu relacji (patrz: załącznik nr 18).

W przypadku działów Archiwum Pomorskie oraz Archiwum WSK pracownicy Fundacji przy opracowaniu teczek osobowych posługują się obowiązującą obecnie „Instrukcją opracowywania akt osobowych”. Jest to kolejna jej wersja (z lat 2000-2001); pierwsza wersja instrukcji powstała przed 1997 r. (za akceptacją prof. A. Tomczaka), kolejne wersje były jej ulepszeniami i uzupełnieniami. Z czasem zaistniała bowiem potrzeba zmienienia sposobu opracowania teczek osobowych, ponieważ do Fundacji zaczęło napływać coraz więcej materiałów wykraczających czasowo i tematycznie poza działalność relatora z okresu okupacji. Instrukcję w obecnym kształcie przygotowała Katarzyna Minczykowska na podstawie dotychczasowych metod stosowanych przez pracowników Fundacji (w dużej mierze wychodzących od metod stosowanych w pracy archiwalnej przez E. Zawacką) oraz własnych doświadczeń zdobytych w ramach pracy w Dziale Rękopisów i Starodruków Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej.

Instrukcja zawiera następujące informacje dot. opracowania teczek osobowych w Archiwum Pomorskim i Archiwum WSK:

- układ dokumentów w tezcze osobowej, ich podział (patrz: opis zawartości te czki w sekcji 13C) oraz to, jakie dokumenty przynależą do której obwoluty
- sposób opisu poszczególnych dokumentów na obwolucie
- wzór opisu te czki osobowej
- wzór karty informacyjnej
- spis tematów, których powinny dotyczyć karty problemowe
- wzór karty alfabetycznej
- sposób opisu zewnętrznego te czki osobowej

- wykaz skrótów, skorowidz zagadnień opisanych w instrukcji, słowniczek pojęć używanych w instrukcji

13E System informacyjny

Fundacja Generał Elżbiety Zawackiej stworzyła własny system informacyjny służący poruszaniu się w specyficznym zasobie archiwalnym, jaki posiada. Podwaliny pod ten system stworzyła już sama E. Zawacka, twórczyni archiwum, jeszcze przed sformowaniem się Fundacji. Najważniejszą cechą tego systemu, jak i w ogóle specyfiki archiwum, jest nakierowanie na człowieka – na tematykę biografistyczną; stąd też główne pomoce informacyjne w Fundacji mają charakter indeksów osobowych.

System ten jest skomplikowany i bez jego znajomości trudno się w nim swobodnie poruszać; składa się z wielu oddzielnych części – różnego typu kartotek, różniących się w ramach całego archiwum – zależnie od działu, w którym są stosowane i który opisują. Sprawne korzystanie z systemu przez użytkowników wymaga przewodnictwa ze strony pracowników Fundacji – w dużej mierze system ten jest używany właśnie przez nich; w mniejszej – przez użytkowników archiwum. Pomoce archiwalne mają postać papierową, a nie elektroniczną – dlatego też w przypadku niektórych zapytań może być konieczne skorzystanie z dwóch lub trzech odrębnych kartotek, zanim dotrze się do poszukiwanej informacji (np. poszukiwanie teczki osobowej w Archiwum Pomorskim w sytuacji, gdy zna się tylko pseudonim konspiratora).

Droga ta mogłaby zostać skrócona poprzez przeniesienie informacji do systemu elektronicznego – to jednak wymagałoby dużych nakładów finansowych i ogromnej pracy, nie tylko związanej z bezpośrednim przenoszeniem informacji do komputera, ale też z wcześniejszym zaprojektowaniem systemu w taki sposób, aby przystawał do charakterystycznych cech archiwum.

Fundacja stosuje właściwe dla metod swojej pracy i specyfiki zasobu archiwalnego terminy, np. alfabetka, relator, nazwiskowa karta informacyjna.

13F Dodatkowe uwagi

Na opracowanie materiałów w Fundacji składa się również tworzenie kart informacyjnych z zawartości teczek, prasy, opracowań naukowych (książek i artykułów). Każda z dokumentalistek pracujących w Fundacji tworzy przynajmniej po kilkaset takich kart rocznie. Karty te tworzą obecnie ogromny zbiór informacji dotyczących historii II wojny światowej.

Na kartach służących do rejestrowania korzystania z teczek zapisuje się wszystkie podejmowane z nimi czynności, nie tylko udostępnianie teczek użytkownikom „z zewnątrz”, ale też zadania podejmowane przez pracowników. Dzięki temu widać, jakie prace archiwalne podejmowano z daną jednostką. Można również (przynajmniej częściowo) odtworzyć ewolucję opisu teczek – dzięki zapisanym na teczkach informacjom oraz dzięki umieszczeniu na końcu teczki wyciętego frontu z poprzedniej teczki.

Zbiór Akta Okręgu Pomorskiego ZWZ-AK, wypożyczony jeszcze w roku 1988 do Archiwum Państwowego w Toruniu celem opracowania i konserwacji, został również skopiowany. W postaci kserokopii zbiór ten jest dostępny w AP w Toruniu pod numerem 928.

14	Udostępnianie zasobu archiwalnego
<p>Materiały Fundacji udostępniane są na miejscu, w siedzibie Fundacji, oraz on-line – na stronach Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej (kolekcja „Archiwum Zawackiej” umieszczona w dziale „Archiwalia”).</p> <p>Obecnie (grudzień 2017 r.) on-line umieszczono ponad 2000 teczek osobowych z działu Archiwum Pomorskie, w podziale na inspektoraty; w ramach inspektoratu umieszczono również podział na kobiety i mężczyzn. Na umieszczonych w internecie skanach pierwszych stron teczek zamazano dane teledadresowe do relatorów lub ich rodzin (patrz: sekcja 13 C - Opis naniesiony na teczki i archiwalia oraz sposób sygnowania – Zewnętrzny opis teczki osobowej). Wszystkie skany są zaopatrzone w duży znak wodny, umieszczony na środku strony.</p> <p>Fundacja udostępnia materiały również w swojej siedzibie. Nie posiada ona wydzielonej, dużej pracowni naukowej, a jedynie niewielką oddzielną przestrzeń, z której korzystają również pracownicy Fundacji (miejsce dla ok. 2-3 osób). Dodatkowo w pomieszczeniu Archiwum Pomorskiego znajduje się stół, przy którym można korzystać z materiałów na miejscu (miejsce dla jednej osoby).</p> <p>W przypadku udostępniania materiałów na miejscu ogromną pomocą użytkownikom służą pracownicy Fundacji – zarówno w kwestiach związanych z dotarciem do materiałów i orientacją w zasobie archiwum, jak i w sprawach merytorycznych – często znacznie angażując się w poszukiwania.</p> <p>Fundacja udostępnia materiały na podstawie dostępnego w pracowni regulaminu, opisującego ogólnie zasady udostępniania (m.in. obowiązek wpisania się do rejestrów użytkowników, zakaz zmieniania kolejności dokumentów w teczkach i sporządzania notatek na materiałach oraz kartkach papieru umieszczonych bezpośrednio na nich).</p>	
14A	Sposoby udostępniania
on-line	x
na miejscu	x
14B	Kwerendy archiwalne i inne usługi archiwalne
<p>W archiwum Fundacji dokumentalistki wykonują dwa rodzaje kwerend: pełne i wstępne.</p> <p>Kwerendy wstępne polegają na telefonicznym lub e-mailowym udzieleniu informacji na temat tego, czy Fundacja posiada materiały dot. danej osoby. Tego typu kwerend w większości się nie rejestruje; od początków działalności Fundacji jej pracownicy prawdopodobnie przeprowadzili tysiące tego typu poszukiwań.</p> <p>Kwerendy pełne są zamawiane listownie, wymagają większego zaangażowania pracownika i są odpłatne. Tego typu kwerendy, zarówno krajowe jak i zagraniczne, zamawiają osoby prywatne, urzędy, sądy i instytucje naukowe. Kwerendy te są dokumentowane i wykazywane w sprawozdaniach. W ciągu ostatnich kilkunastu lat liczba kwerend wykonywanych w Fundacji w ciągu roku waha się od kilku do ponad dwudziestu.</p> <p>W Fundacji można zamówić kopie (ksero lub skany) materiałów archiwalnych oraz publikacji wydawanych przez Fundację. Cena za tę usługę zależy od typu zamawiającego (studenci i uczniowie; pracownicy naukowcy; instytucje; obcokrajowcy).</p>	

Fundacja udziela także odpłatnych licencji na publikowanie materiałów z jej zbiorów (np. dla mediów, wydawców publikacji naukowych).	
14C	Ocena dostępności i ograniczenia w dostępie
<p>W przypadku korzystania na miejscu z materiałów archiwalnych użytkownicy mogą samodzielnie wykonywać ich kopie za pomocą własnego sprzętu. Nie ma ustalonego dziennego limitu wypożyczanych teczek. Materiałów nie wypożycza się na zewnątrz.</p> <p>Studenci i doktoranci korzystający z zasobu archiwalnego są zobowiązani do przedstawienia listu polecającego lub skierowania z uczelni bądź od samodzielnego pracownika naukowego. W przypadku rodzin kombatantów wymaga się przedłożenia dokumentów stwierdzających pokrewieństwo z osobą, której dotyczy akta.</p> <p>Pewnego rodzaju ograniczeniem dostępności materiałów w przypadku korzystania z nich na miejscu są krótkie godziny otwarcia pracowni naukowej (od wtorku do czwartku w godzinach 9:00-14:00), po wcześniejszym kontakcie (telefonicznym lub e-mailowym) z Fundacją.</p>	
14D	Liczba użytkowników
<p>Rocznie ze zbiorów Fundacji (w tym ze zbiorów bibliotecznych) korzysta od kilkudziesięciu do ponad stu osób. Większą popularnością cieszą się materiały z Archiwum Pomorskiego, mniejszą z Archiwum WSK. Najrzadziej wykorzystywane są (jednocześnie najmniej liczne) tečky z Archiwum „Zagrody”.</p>	
14E	Rodzaje użytkowników
<ul style="list-style-type: none"> • uczniowie i nauczyciele (zwł. prace konkursowe) • studenci (prace proseminaryjne, licencjackie, magisterskie, doktorskie) • naukowcy (z uniwersytetów, z IPN, z muzeów) • dziennikarze • rodziny kombatantów (w tym: poszukiwania genealogiczne) 	
14F	Sposób rejestrowania udostępnień
<p>Użytkownicy zobowiązani są do wpisania swojej wizyty w księdze rejestracji udostępnień (data korzystania, imię i nazwisko korzystającego, szkoła/instytucja, którą reprezentuje użytkownik, cel badań i udostępnione materiały).</p> <p>Użytkownicy uzupełniają również zgłoszenie użytkownika, w którym obowiązkowo należy podać następujące informacje: imię i nazwisko, stałe miejsce zamieszkania, adres korespondencyjny (jeśli inny niż zameldowania), obywatelstwo, rodzaj i numer dokumentu tożsamości, zakres chronologiczny badań, nazwy zespołów (zbiorów) archiwalnych objętych zgłoszeniem. Dokument zawiera też miejsce pozwalające wskazać, jaka osoba lub instytucja zleca użytkownikowi badania lub udziela mu rekomendacji bądź pełnomocnictwa. Użytkownik może również dobrowolnie podać następujące informacje, służące analizie potrzeb użytkowników zasobu archiwalnego: zawód, tytuł naukowy lub zawodowy, temat pracy (zakres przedmiotowy badań), charakter zamierzonych badań archiwalnych. Jednocześnie podpisując zgłoszenie użytkownik zobowiązuje się do przekazania nieodpłatnie Fundacji wydanych</p>	

drukiem publikacji, które są opracowaniami źródłowymi opartymi w całości lub w przeważającej części na materiałach wymienionych w zgłoszeniu.

Na początku każdejteczki osobowej włożona jest karta rejestracji osób korzystających z teczki (druk normowany NDAP). Druk zawiera następujące dane:

- u góry pieczęć archiwum (nie zawsze aktualną – zależnie od daty założenia teczki), w przypadku teczek z działu WSK również pieczęć Memoriału Generał Marii Wittek
- nazwę i sygnaturę jednostki (oraz przynależność organizacyjną w przypadku Archiwum Pomorskiego)
- pierwsza kolumna tabeli: nazwisko i imię korzystającego
- druga kolumna tabeli: temat pracy (ew. cel wykorzystania)
- trzecia kolumna tabeli: data korzystania

Druk ten wypełniany jest zarówno przez użytkowników archiwum, jak i jego pracowników, którzy wpisują w tabeli wykonywane przy teczce prace archiwalne, np. opracowanie archiwalne teczki, zmiana teczki, wstępne uporządkowanie, opracowanie wstępne, przygotowanie do digitalizacji, digitalizacja.

15	Problemy
<p>Do podstawowych problemów, z jakimi boryka się Fundacja, należą kwestie finansowe. Działalność Fundacji finansowana jest projektowo i często udaje się jej uzyskać środki na konkretne działania, brakuje jednak przede wszystkim pieniędzy „na życie” - czyli utrzymanie siedziby, opłacenie stałych pracowników oraz materiałów potrzebnych w bieżącej działalności. W przypadku starania się o zewnętrzne granty natomiast problemem jest wymagany w nich wkład własny Fundacji.</p> <p>Fundacja cierpi również na brak rąk do pracy, której jest bardzo dużo (porządkowanie materiałów, tworzenie kart informacyjnych, przygotowywanie materiałów do digitalizacji, przygotowywanie opracowań i publikacji, prowadzenie prelekcji, oprowadzanie wycieczek, obsługa użytkowników etc.). Obecnie nieobsadzone działy to Archiwum „Zagrody” oraz biblioteka i dział ikonografii.</p> <p>Pewne problemy sprawia również zajmowana przez Fundację siedziba, w której brakuje miejsca do przechowywania materiałów i sprzętów, ale także miejsca do wykonywania codziennych zajęć przez pracowników, jak i do udostępniania materiałów na miejscu większej liczbie osób. Wśród potrzeb związanych z przechowywaniem pracownicy Fundacji wskazali m.in. potrzebę wymiany regałów, na których przechowuje się archiwalia (w Archiwum Pomorskim są to drewniane regały, które nie zawsze wytrzymują obciążenie dużej liczby teczek).</p> <p>W siedzibie Fundacji znajduje się winda, która jednak nie działa. Mogłaby ona okazać się pomocą w codziennej pracy i zapewnieniu dostępności osobom niepełnosprawnym i starszym (większość osób na stałe pracujących w Fundacji to osoby w starszym wieku).</p>	

16	Plany na przyszłość
<p>Wśród planów na najbliższe lata najpewniejszym założeniem związanym z działalnością Fundacji jest umieszczenie jeszcze w 2018 r. całości zasobu archiwalnego on-line, na stronach Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej.</p> <p>Fundacja planuje również stworzenie filmu o E. Zawackiej. Obecnie (grudzień 2017 r.) w trakcie produkcji jest zwiastun filmu, który ma pomóc w zebraniu środków na ten cel.</p> <p>Na etapie planowania i pozyskiwania środków przez UM Torunia jest projekt zagospodarowania XIX-wiecznego fortu Jakuba, w którym miałyby powstać Baza „Zo” - Centrum Historyczne im. gen. Elżbiety Zawackiej. Być może swoje miejsce mogłaby tam znaleźć również Fundacja i jej zbiory. Projekt jest bardzo ambitny i kosztowny, jego realizacja z pewnością wymagać będzie przynajmniej kilku lat – jest to jednak pewna perspektywa dla dalszych losów Fundacji.</p>	
16A	Postępowanie z materiałami archiwalnymi w przypadku likwidacji
<p>Zgodnie z § 13 statutu Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej zbiory znajdujące się w jej posiadaniu „(...) po ustaniu działalności Fundacji stają się własnością Państwa i wchodzi do państwowego zasobu archiwalnego (archiwalia) bądź do Muzeum Okręgowego w Toruniu lub muzeum Wojska Polskiego w Warszawie (muzealia)”.</p>	

17	Miejsce w ruchu archiwistyki społecznej
<p>Fundacja miała swojego przedstawiciela w istniejącej przy Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych Radzie Archiwów Społecznych.</p> <p>Incydentalnie Fundacja bierze udział w przedsięwzięciach Ośrodka KARTA (I i II Kongres Archiwów Społecznych, szkolenie z zakresu prowadzenia archiwum społecznego w 2015 r.). Nigdy jednak ta współpraca nie miała szerszego wymiaru.</p>	

18	Ocena znaczenia projektu
18A	Wartość zasobu archiwalnego
<p>Część zbiorów Fundacji stanowią oryginalne materiały archiwalne, część to kopie lub wypisy z oryginałów nieposiadanych przez Fundację, a także wypisy/kopie sporządzone z materiałów o charakterze bibliotecznym (prasy, książek, czasopism). Najwyższą wartość jako źródła historyczne mają pierwsze wymienione. Należy jednak zauważyć, że dla wielu badaczy połączenie oryginałów z kopiami i wypisami lub kopiami ze źródeł z innych archiwów stanowi bardzo przydatny warsztat badawczy, używany również na bieżąco przez pracowników i współpracowników archiwum w pracach wydawniczych i naukowych.</p> <p>Nie do przecenienia jest wartość źródłowa posiadanych przez Fundację archiwaliów: ogromu teczek osobowych konspiratorów z terenu Pomorza, kobiet-żołnierzy z okresu II wojny światowej i kurierów „Zagrody”, ale także materiałów pozostałych po działalności Komendy Okręgu Pomorskiego ZWZ-AK, TOW „Gryf Pomorski” i Organizacji PWK. Zarówno okresy wojennej zawieruchy, jak i działalność w konspiracji nie sprzyjają powstawaniu dokumentacji,</p>	

a z pewnością sprzyjają jej niszczeniu. Tym większą wartość mają materiały, które udało się zebrać Fundacji – w tym relacje uczestników wojennych wydarzeń i ich świadków.

O wartości i przydatności tych materiałów świadczy to, jak często są one wykorzystywane w pisaniu prac naukowych oraz prac dyplomowych. Do przykładowych tematów, do których poszukiwano informacji w Archiwum Pomorskim należą: wysiedlenia z Gdyni w latach 1939-42; Kościerzyna i powiat kościerski w okresie II wojny światowej; dzieje Rumi; konspiracyjne seminarium w Bydgoszczy w latach 1941-42; dziewczęce konspiracyjne związki antykomunistyczne w latach 1945-46; ucieczki więźniów z aresztowań hitlerowskich 1939-45; udział kolejarzy w dywersji na Pomorzu; popularyzacja zasobów archiwów społecznych na przykładzie Fundacji; konspiracja niepodległościowa w trakcie II wojny światowej na terenie Żnina; konspiracja w Inowrocławiu; powojenne losy Cichociemnych; Polacy w Wehrmachcie; losy żołnierzy brytyjskich w Polsce w latach 1939-45; więzienie kobiece w Fordonie; pamięć historyczna o Holokauście w Polsce i w Rosji; pomniki i tablice pamiątkowe AK w Toruniu; konspiracja na terenie Świecia.

18B Wpływ na lokalną społeczność

Na przestrzeni lat wokół Fundacji wykształciła się społeczność jej współpracowników oraz historyków (zwłaszcza specjalizujących się w II wojnie światowej) – często zresztą osoby związane z Fundacją należą i do jednej, i do drugiej z tych grup.

Bardzo ważny jest wpływ Fundacji na lokalną młodzież (m.in. poprzez prelekcje, konkursy, wycieczki po siedzibie Fundacji) – promowanie wiedzy o II wojnie światowej oraz postaw patriotycznych.

18C Możliwy wpływ na wizerunek archiwów w społeczeństwie

Szczególny wpływ działalności Fundacji na ogólny wizerunek archiwów w społeczeństwie ma prowadzona przez nią bardzo szeroka działalność edukacyjna, kierowana do odbiorców w różnym wieku (od wieku przedszkolnego, przez dzieci i młodzież szkolną, do dorosłych, w tym studentów). Fundacja jest rozpoznawalnym dla nauczycieli obiektem na edukacyjnej mapie miasta. Proponowane przez Fundację formy edukacyjne, o różnorodnej tematyce, mogą ukazywać archiwum jako miejsce ciekawe, ale również miejsce ważne – takie, które powołała do życia wielka bohaterka; takie, w którym znajdziemy dowody bohaterskich losów Polaków, ważnych wydarzeń, walki o niepodległość.

Również bezpośredni kontakt z archiwum – jego siedzibą i pracownikami – wypada bardzo pozytywnie i może mieć przełożenie na korzystne postrzeganie archiwów. Siedziba archiwum znajduje się w sercu toruńskiej Starówki, w urokliwej, zadbanej kamienicy. Losy twórczyni archiwum przybliżane są gościom nie tylko poprzez elementy wystawy stałej o życiu „Zo”, ale też przez odtworzony, a właściwie przeniesiony do Fundacji pokój Zawackiej z jej prywatnego mieszkania (patrz: załącznik nr 19). Osoby zajmujące się odwiedzającymi to osoby zaangażowane, emocjonalnie wręcz oddane idei dokumentowania i misji Fundacji – to zaangażowanie, oddanie i ogromna wiedza mogą bardzo pozytywnie wpływać na odbiór archiwum.

Należy jednak wziąć pod uwagę kwestię, czy w ogóle Fundacja jest przez odwiedzających kojarzona z archiwum, czy raczej z muzeum, placówką edukacyjną, organizacją pozarządową, centrum historycznym.

18D	Stabilność projektu
<p>Wydaje się, że Fundacja General Elżbiety Zawackiej odznacza się dużą stabilnością. Działa już od ponad 25 lat, ma więc już długą tradycję i jest rozpoznawana w lokalnej społeczności (zwł. historyków, przewodników, edukatorów, nauczycieli). Od samego początku ściśle współpracuje z władzami samorządowymi (miejskimi i wojewódzkimi), które regularnie dotują i wspierają jej działalność, co pozwala przypuszczać, że w przypadku nagłej potrzeby „ratowania” Fundacji również mogą okazać potrzebną pomoc. Nie bez znaczenia jest również współpraca z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika, Muzeum Okręgowym i Archiwum Państwowym w Toruniu.</p> <p>Na stabilność projektu pozytywnie wpływa również duża liczba osób zaangażowanych w działania Fundacji (pracowników, współpracowników, wolontariuszy), co zmniejsza szansę na wygaśnięcie inicjatywy z powodu osobistych decyzji co do rezygnacji ze współpracy z Fundacją.</p> <p>Bezpieczeństwo zbiorów Fundacji zostało, w przypadku jej likwidacji, zabezpieczone odpowiednim zapisem w statucie Fundacji (patrz: sekcja 16A – Postępowanie z materiałami archiwalnymi w przypadku likwidacji).</p>	
18E	Inne
<p>Ważnym aspektem działalności Fundacji jest jednocześnie społeczności kombatantów – zwł. kobiet-żołnierzy walczących na różnych frontach II wojny światowej. Od początku założeniem E. Zawackiej był „historyczny ekumenizm” - dokumentowanie zarówno konspiratorek z różnych organizacji, członkiń Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, jak i walczących w szeregach Ludowego Wojska Polskiego, bez względu na to, jak po wojnie potoczyły się ich losy. Temu celowi przyświecał również zorganizowany przez Fundację I Zjazd Kombatantek w 1996 r. W tym duchu „Zo” przedstawiała współpracę dokumentacyjną z Fundacją jako powinność obywatelską – dalszy ciąg służby żołnierskiej.</p> <p>Fundacja oprócz stanowienia platformy wspomagającej kontakty o charakterze kombatanckim, służyła temu środowisku w jeszcze jeden bardzo istotny sposób – wystawiając zaświadczenia kombatantom, którzy istotnie uczestniczyli w walce, ale nie mogli uzyskać karty kombatanckiej z powodu braku udokumentowania tej walki w innych archiwach.</p> <p>Należy docenić również działalność Fundacji związaną z upamiętnianiem żołnierzy Polskiego Państwa Podziemnego i Polek-żołnierzy poprzez Fundowanie i inicjowanie powstania wielu tablic, obelisków i pomników (patrz: sekcja 7E – Inne).</p> <p>Działalność Fundacji stanowi także istotną platformę dialogu międzypokoleniowego – w prace Fundacji angażują się (lub angażowali się na przestrzeni lat) ludzie w różnym wieku – od studentów po kombatantów i emerytów.</p>	

Spis załączników

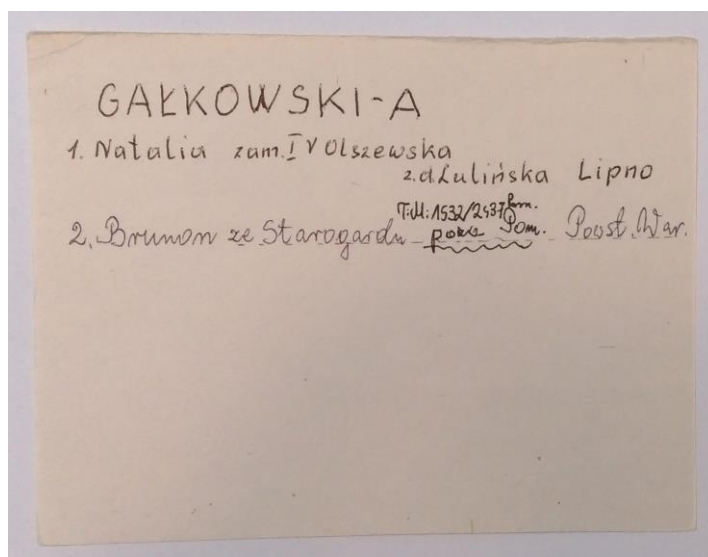
1. Magazyn Fundacji General Elżbiety Zawackiej – regał z teczkami osobowymi z Archiwum WSK, wrzesień 2017 r., fot. M. Wiśniewska-Drewniak
2. FGEZ, pomoce archiwalne – karta z „alfabetki” z działu Archiwum Pomorskie – Gałkowski/-a
3. FGEZ, pomoce archiwalne – karta z kartoteki relatora z działu Archiwum Pomorskie – Cieślukowska Hanna ps. „Hania”
4. FGEZ, pomoce archiwalne – karta zbiorcza z działu Archiwum Pomorskie (strona recto i verso) – Bednarska Urszula
5. FGEZ, pomoce archiwalne – karta z kartoteki pseudonimów z działu Archiwum Pomorskie – ps. „Bronicz”
6. FGEZ, pomoce archiwalne – karta z kartoteki kryptonimów z działu Archiwum Pomorskie – krypt. „Ryba”, „Rybitwa”, „Ryś”
7. FGEZ, pomoce archiwalne – karta z kartoteki informacyjnej z działu Archiwum WSK – naklejony nekrolog Zofii Ludwig
8. FGEZ, opis teczek – Archiwum Pomorskie, sygn. K 166/166 Pom., Paszkowska Anna
9. FGEZ, opis teczek – Archiwum WSK, sygn. 1282/WSK, Gączowska Zofia
10. FGEZ, opis teczek – Archiwum „Zagrody”, sygn. 12-K/Zagr., Malessa Emilia
11. FGEZ, spis zawartościteczki – Archiwum WSK, sygn. 817/WSK, Opałka Ludwika
12. FGEZ, opis dokumentów na obwołucie – Archiwum Pomorskie, sygn. M-279/888 Pom., Filipski Jan, I/1 Relacja
13. FGEZ, numerowanie stron w teczce – Archiwum Pomorskie, sygn. K 166/166 Pom., Paszkowska Anna, s. II/1
14. FGEZ, opis koperty na fotografii – Archiwum Pomorskie, sygn. K 233/233 Pom., Czoskówna Edyta
15. FGEZ, opis fotografii – doklejona kartka – Archiwum Pomorskie, sygn. M 9/618 Pom., Antoszewski Kazimierz
16. FGEZ, opis fotografii – Archiwum WSK, sygn. 651/WSK, Dobrowolska Janina
17. FGEZ, opis fotografii – Archiwum Pomorskie, sygn. K 233/233 Pom., Czoskówna Edyta
18. Schemat relacji stosowany w FGEZ
19. Pokój E. Zawackiej odtworzony w siedzibie FGEZ, wrzesień 2017 r., fot. M. Wiśniewska-Drewniak
20. Bibliografia

Załącznik nr 1

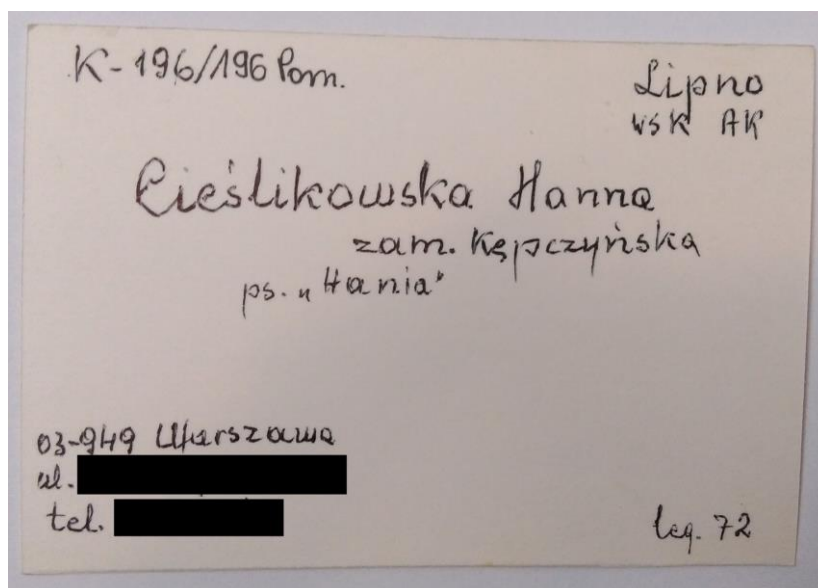
Magazyn Fundacji General Elżbiety Zawackiej – regał z teczkami osobowymi z Archiwum WSK, wrzesień 2017 r., fot. M. Wiśniewska-Drewniak

Załącznik nr 2

FGEZ, pomoce archiwalne – karta z „alfabetki” z działu Archiwum Pomorskie – Gałkowski/-a

Załącznik nr 3

FGEZ, pomoce archiwalne – karta z kartoteki relatora z działu Archiwum Pomorskie – Cieślukowska Hanna ps. „Hania”

Załącznik nr 4

BEDNARSKA		Tomin	
nazwisko, hasło		obwód	
K-147/		NSK - AK	
nr relacji		organizacja	
podinsp. PWK Bednarska		sam. Kuntzer	
stopień wojskowy, nazwisko i imiona		nazwiska inne	
Ula Janina-Urszula		Bednarska	
pseudonimy		u kobiet nazwisko panięskie	
Alejzy i Natalia		24.10.1921 Tomin	
imiona rodziców, nazw. pan. matki		data i miejsce urodzenia	
adresy:		data i miejsce śmierci	
Gdańsk - Brzeźno			
ul. Koszewiowska 19/10			
źródła i zapisy inne:			
rel. własne - K-147; inf. E. Zawodziej			

RP-2/193

A od 1939 r. - samopomoc; zaprzysiężona w marcu 1943 r. na odczajach przez referentkę NSK Marię Nardus, ps. "Wiktoria"

B NSK, Podol. Poludnie; po aresztowaniu M. Nowickiej w maju 1943 - strata kontaktu

C podinstruktorka PWK

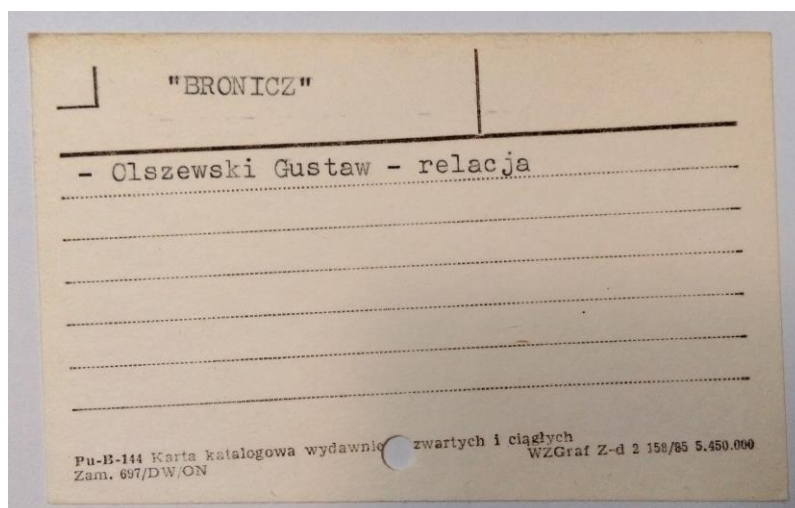
D samopomoc; pomoc aresztowanym w Forcie VI i VIII i ich opiece, wysłanie paczek do szeregów jeńców; udział w pracy podziemnej, idźniczka, m. in. dojrzenie "żozniczek, 20"

E

F Krays Armii Krajowej (Reg. nr 17012, Londyn, 25.01.1977)
Odczajka Pam. Klubu Orlęgu Pomorskiego A.K. (Reg. nr 236)

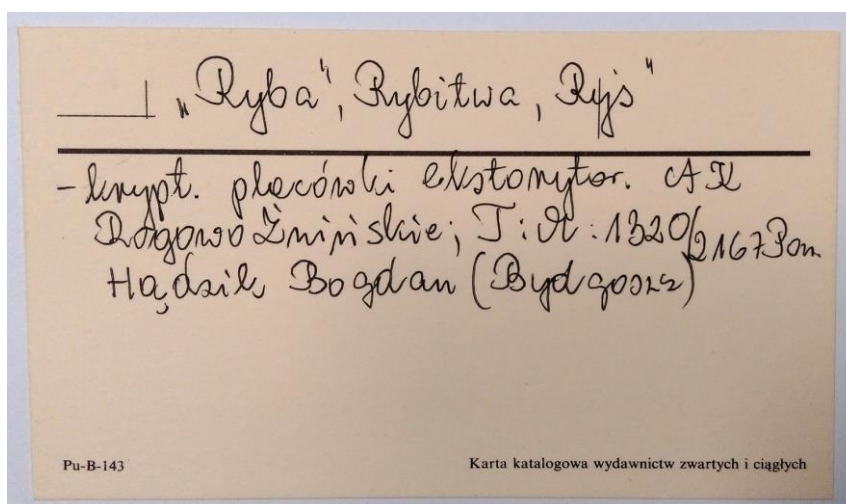
FGEZ, pomoce archiwalne – karta zbiorcza z działu Archiwum Pomorskie (strona recto i verso) – Bednarska Urszula

Załącznik nr 5

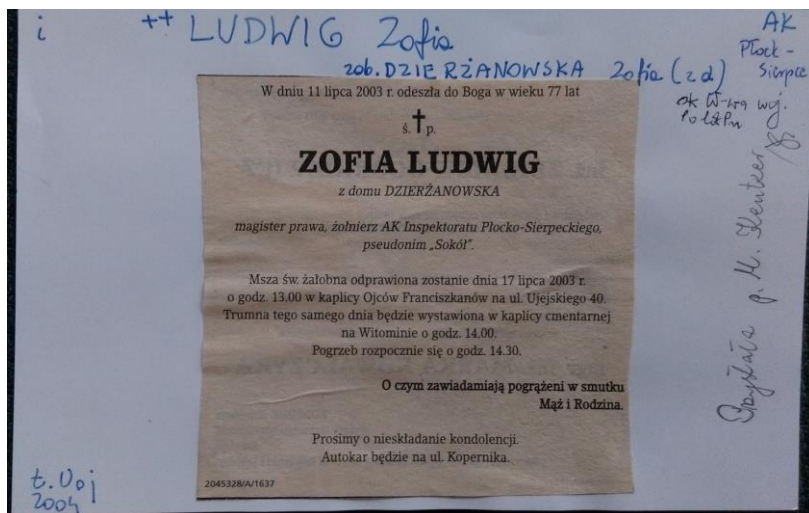
FGEZ, pomoce archiwalne – karta z kartoteki pseudonimów z działu Archiwum Pomorskie – ps. „Bronicz”

Załącznik nr 6

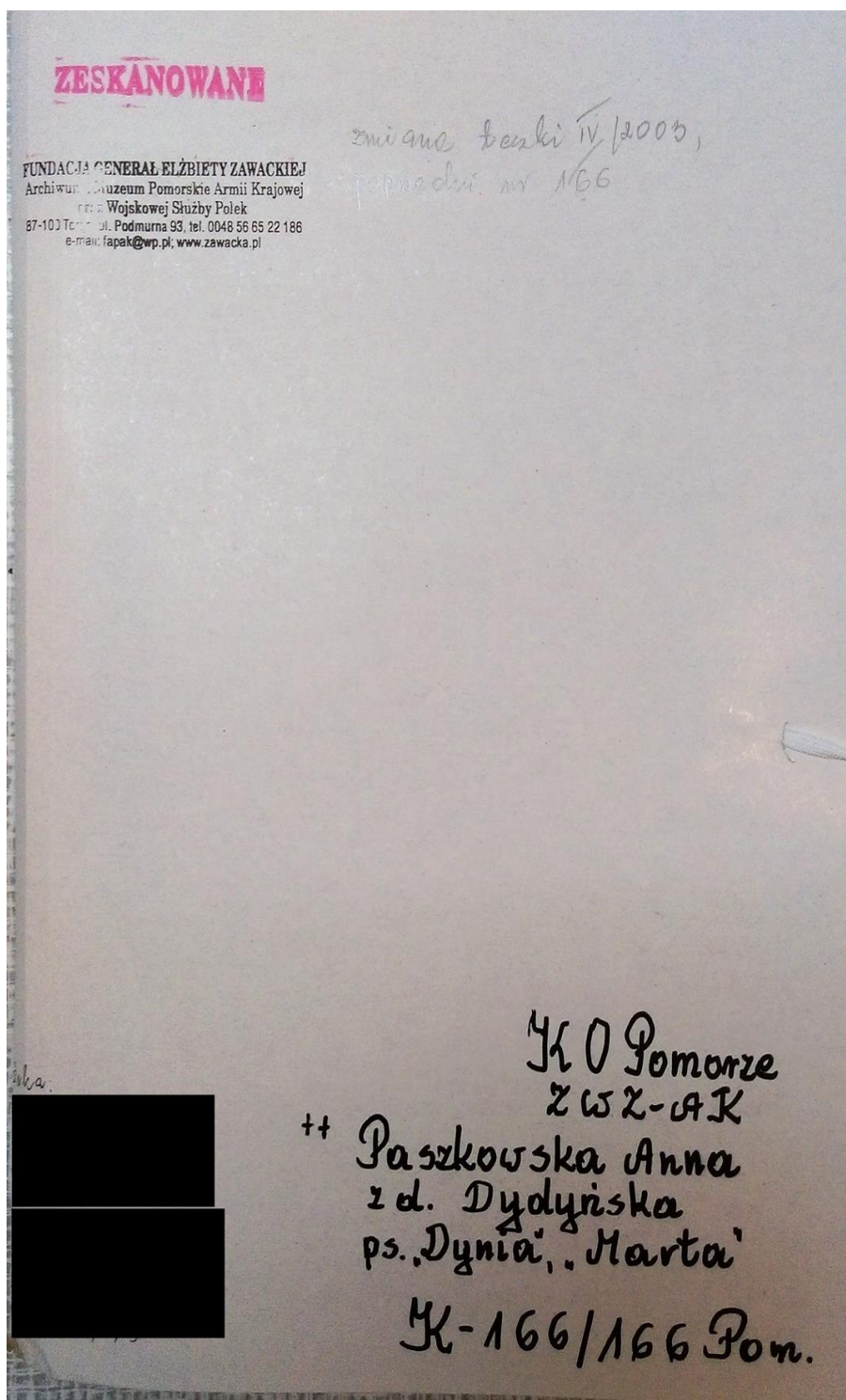

FGEZ, pomoce archiwalne – karta z kartoteki kryptonimów z działu Archiwum Pomorskie – krypt. „Ryba”, „Rybitwa”, „Rys”

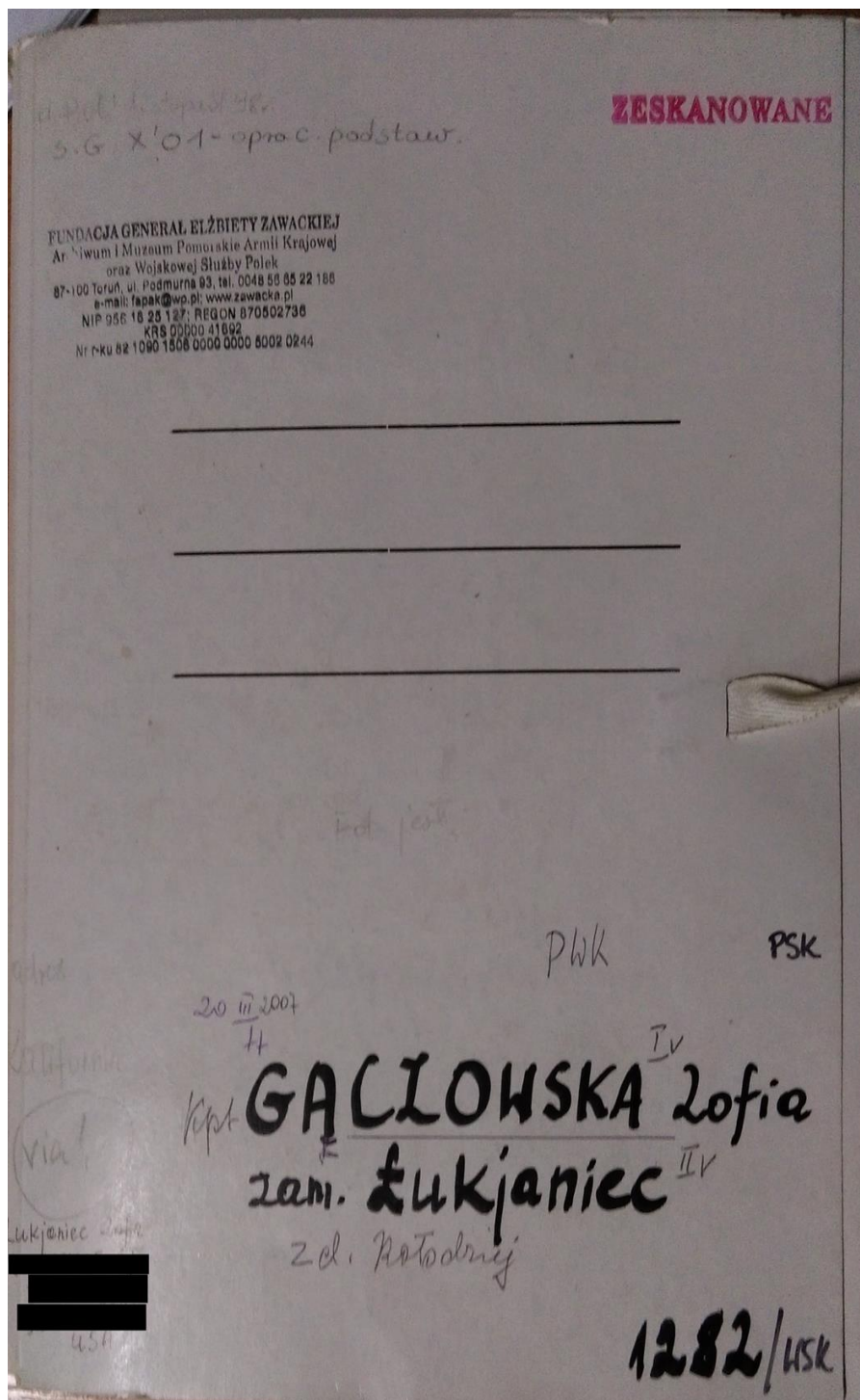
Załącznik nr 7

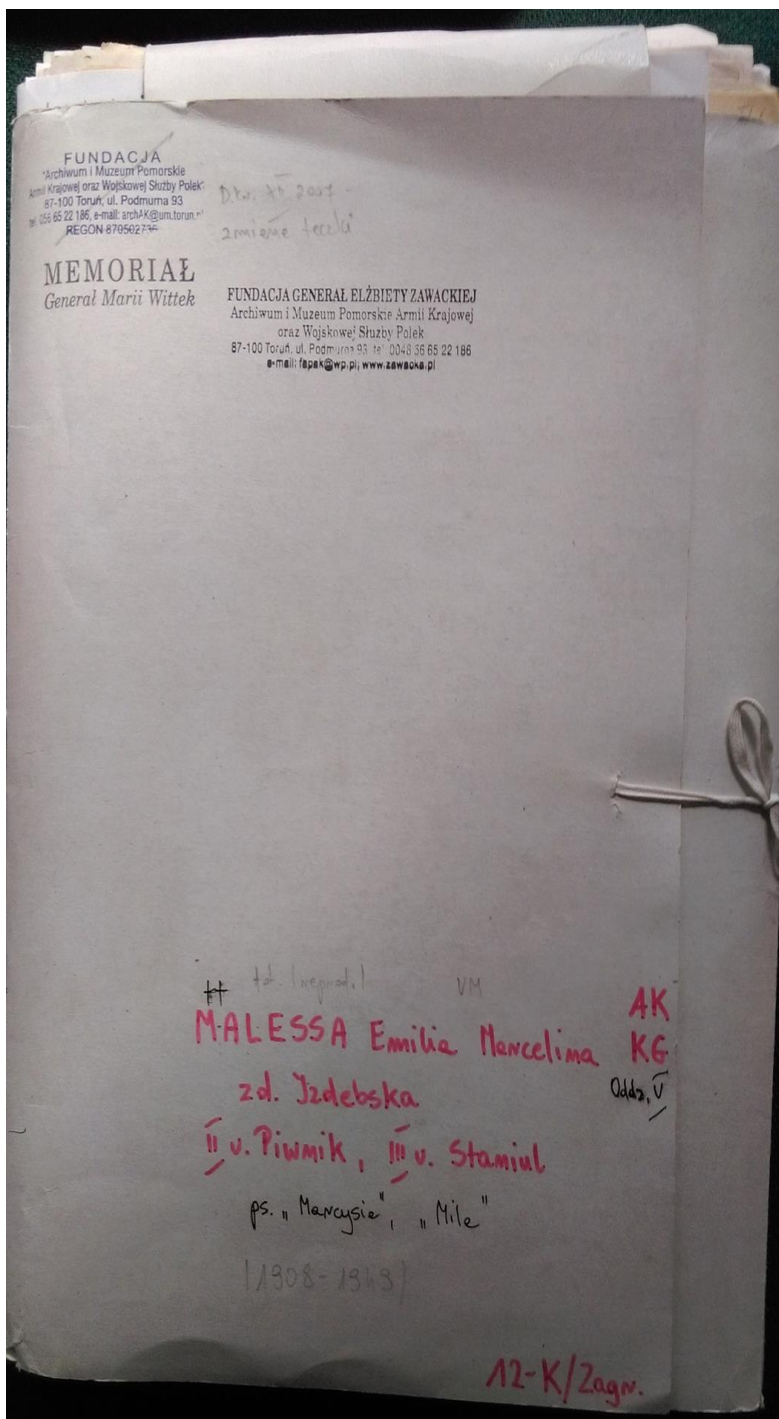
FGEZ, pomoce archiwalne – karta z kartoteki informacyjnej z działu Archiwum WSK – naklejoy nekrolog Zofii Ludwig

FGEZ, opis teczek – Archiwum Pomorskie, sygn. K 166/166 Pom., Paszkowska Anna

FGEZ, opis teczek – Archiwum WSK, sygn. 1282/WSK, Gączowska Zofia

FGEZ, opis teczek – Archiwum „Zagrody”, sygn. 12-K/Zagr., Malessa Emilia

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — OPAŁKA Ludwika
20m. Renth
817/WSK

I/1. Relacja ✓ k. 34, s. 36.

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora ✓ k. 12, s. 14

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora ✓ k. 5, s. 9

II. Materiały uzupełniające relację ✓ k. 25, s. 27.

III/1 – Materiały dotyczące rodziny relatora ✓ k. 20, s. 20

III/2 – Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 – Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 – Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 – inne... ✓ k. 5, s. 5

IV. Korespondencja ✓ k. 10, s. 15

.....

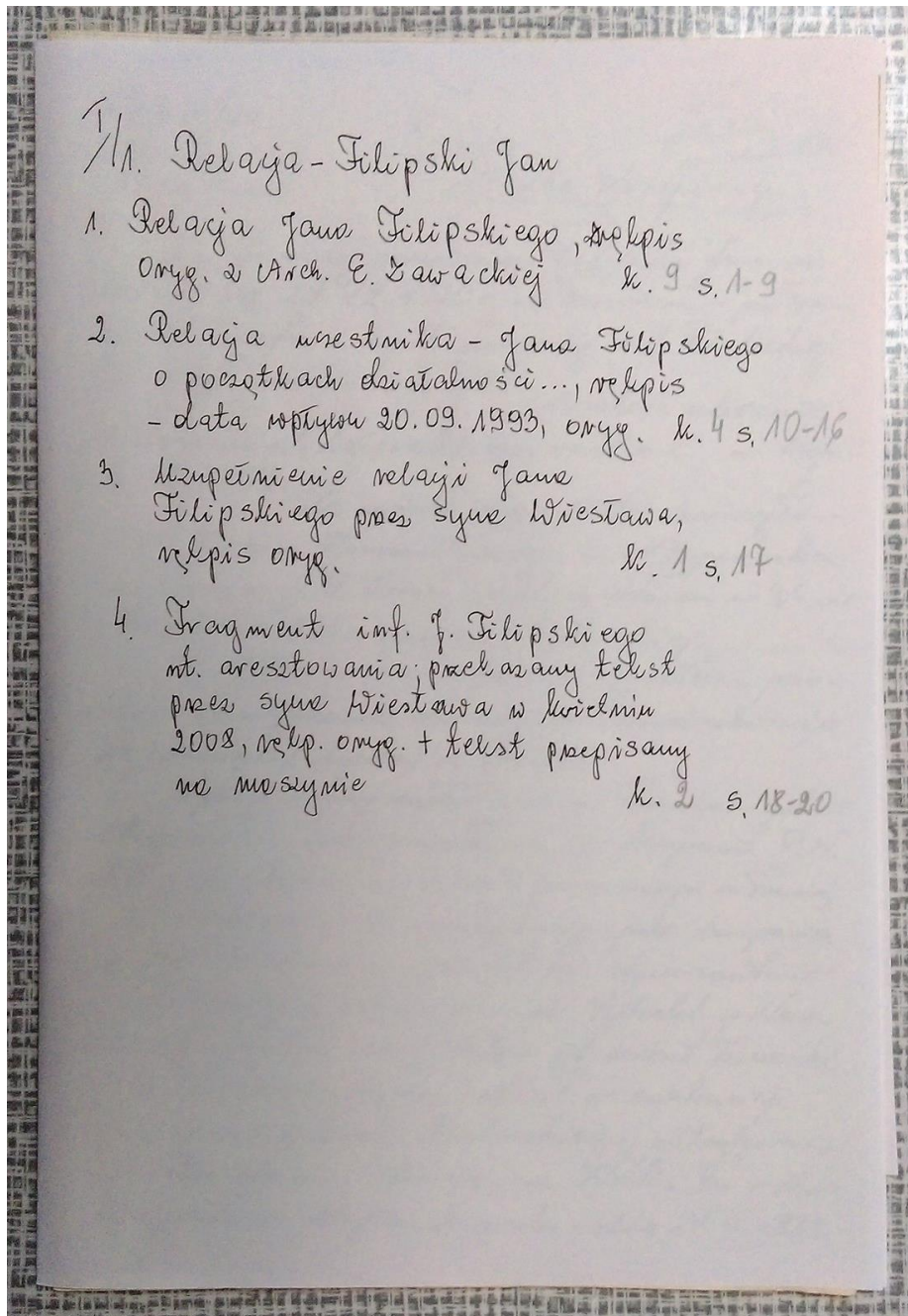
.....

.....

V. Nazwiskowe karty informacyjne ✓ 16

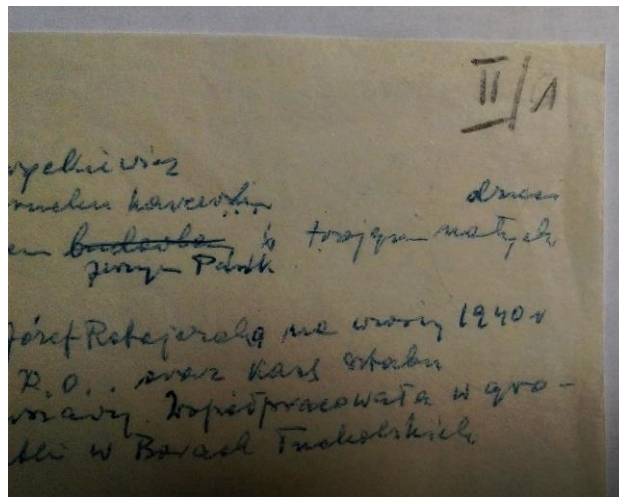
VI. Fotografie ✓ zob. też I/1/29, II/22

FGEZ, spis zawartości teczki – Archiwum WSK, sygn. 817/WSK, Opałka Ludwika

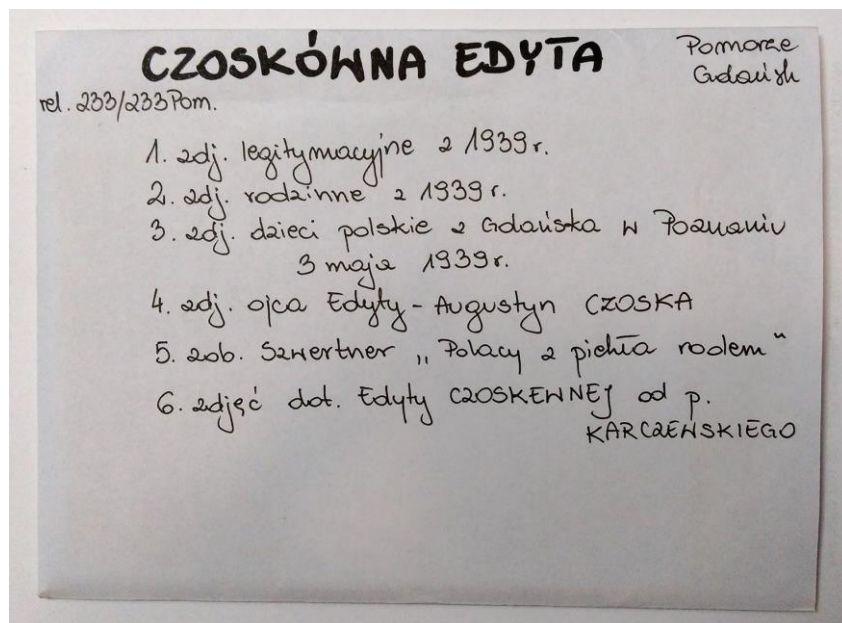
FGEZ, opis dokumentów na obwolucie – Archiwum Pomorskie, sygn. M-279/888 Pom.,
Filipski Jan, I/1 Relacja

Załącznik nr 13

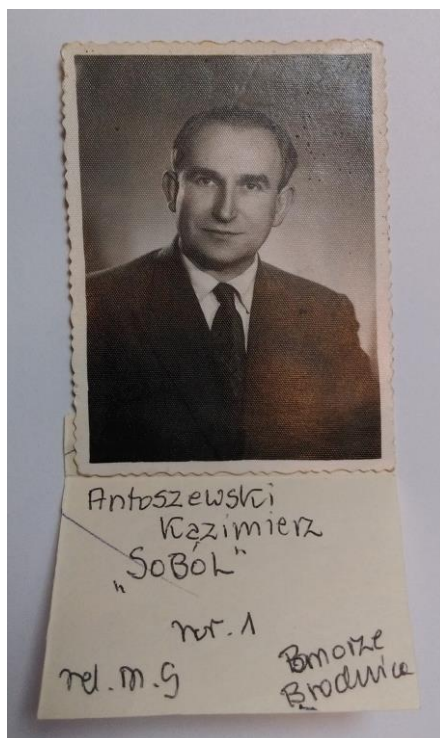
FGEZ, numerowanie stron w teczce – Archiwum Pomorskie, sygn. K 166/166 Pom.,
Paszowska Anna, s. II/1

Załącznik nr 14

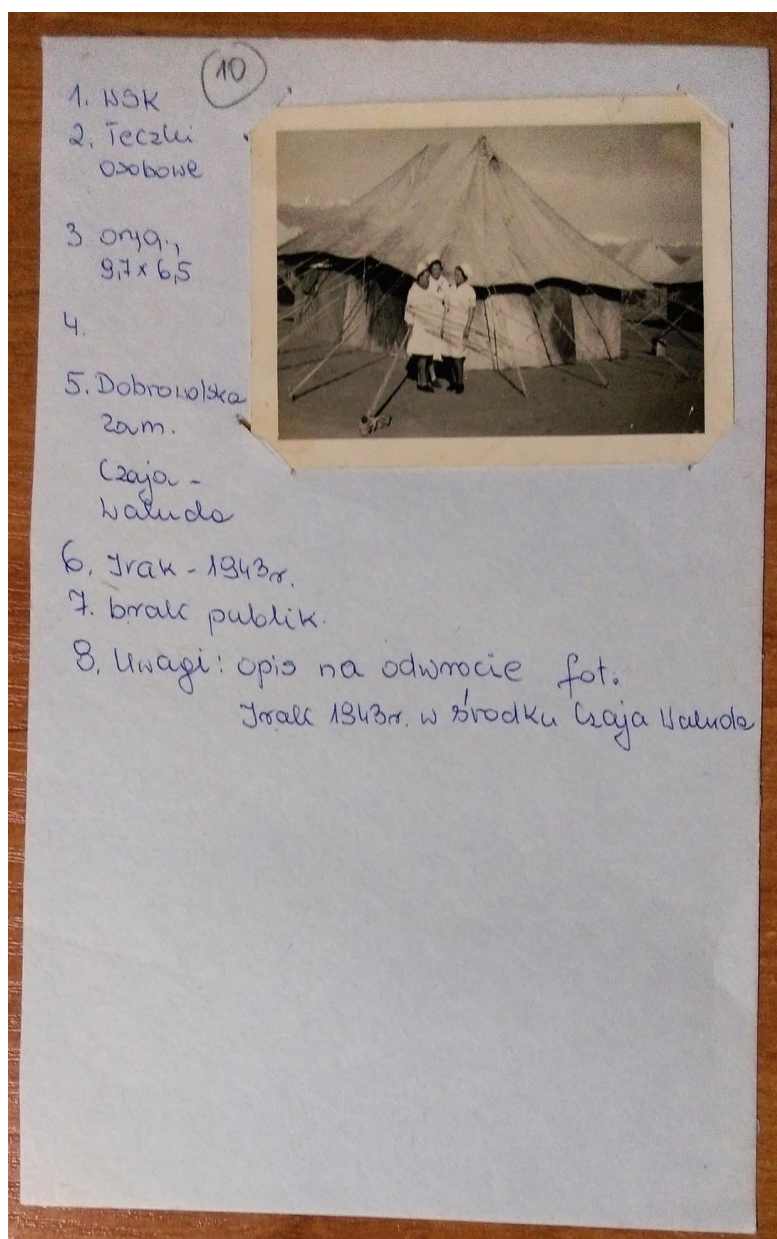

FGEZ, opis koperty na fotografii – Archiwum Pomorskie, sygn. K 233/233 Pom.,
Czoskówna Edyta

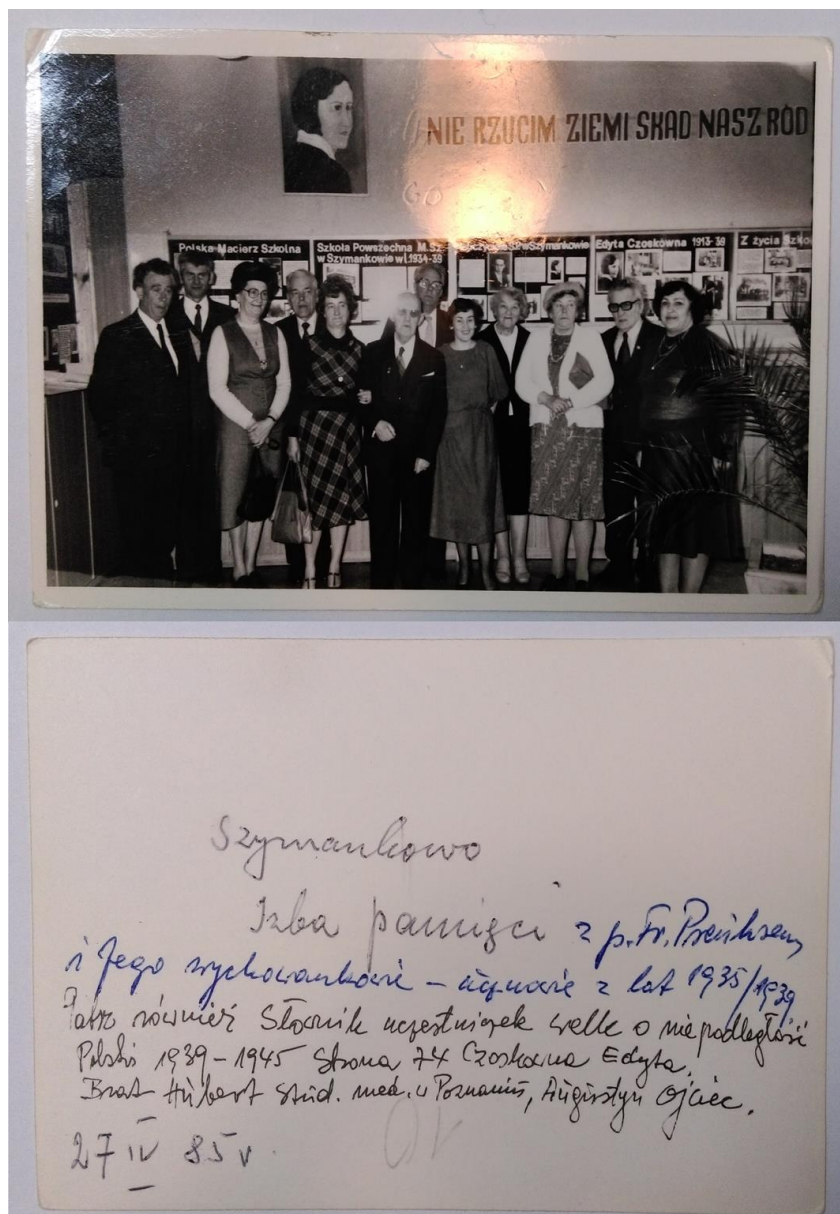
Załącznik nr 15

FGEZ, opis fotografii – doklejona kartka – Archiwum Pomorskie, sygn. M 9/618 Pom., Antoszewski Kazimierz

FGEZ, opis fotografii – Archiwum WSK, sygn. 651/WSK, Dobrowolska Janina

FGEZ, opis fotografii – Archiwum Pomorskie, sygn. K 233/233 Pom., Czoskówna Edyta

Załącznik nr 18

FUNDACJA
ARCHIWUM POMORSKIE ARMII KRAJOWEJ

BIURO FUNDACJI: 87-100 TORUŃ * UL. PIKARZY 4B * TELEFON 271-45
KONTO: WELKOPOLE BANK KREDYTOWY SA W TORUNIU NR: 250006-4275-12-3

Schemat relacji

a) członka konspiracji
b) o żyjącym lub nieżyjącym członku konspiracji

[Jest to kwestionariusz używany w rutynowych poszukiwaniach materiałów relacyjnych dla Archiwum Pomorskiego Armii Krajowej w Toruniu.]

I. Dane osobowe

1. Nazwisko i imiona (u kobiet nazwisko panieńskie z podaniem daty zawarcia małżeństwa).
2. Data i miejsce urodzenia (w przypadku wsi-powiat wg ówczesnego podziału administracyjnego).
3. Imiona rodziców, nazwisko panieńskie matki, zawód rodziców, ewentualne informacje o aktywności zawodowej i społecznej rodziców i współmałżonka.
4. Obecny adres (z telefonem).

II. Dane środowiskowe

1. Wykształcenie (nazwa szkół i data ukończenia).
2. Przebieg pracy zawodowej i ewentualna działalność społeczna do I IX 1939 r.
3. Stosunek do służby wojskowej w 1939 roku (u kobiet - czy posiadała przygotowanie do obrony kraju - jakie?).

III. Udział w kampanii wrześniowej 1939 roku
Przydział, stopień wojskowy, funkcje, udział w walkach lub obronie cywilnej, informacje o odniesionych ranach, ewentualnie awanse i odznaczenia (z datami), informacje o pobycie w niewoli.

IV. Krótki życiorys okupacyjny
Miejsce zamieszkania, stosunki rodzinne, praca zarobkowa, środki utrzymania, doznane represje, udział w samopomocy społecznej (tajne nauczanie, pomoc prześladowanym itp.).

V. Działalność okupacyjna (bardzo obszernie)

1. Data i okoliczności wstąpienia do organizacji konspiracyjnej (jakiej?), używane pseudonimy.
2. Kto, gdzie i w jakich okolicznościach odbierał przysięgę?
3. Przydział, względnie przydziały organizacyjne. Nazwa i kryptonimy komórki, daty przy-należności do niej, nazwiska i pseudonimy bezpośredniego dowódcy-przełożonego i dowódców, nazwiska i pseudonimy innych członków komórki ich ewentualne obecne adresy, opis funkcjonowania komórki, jej liczebność, adresy kontaktowe, meliny.
4. Przebieg osobistej służby: funkcje, wykonywane zadania, odbyte przeszkolenia, udział w akcjach, adresy konspiracyjne: własne i inne, uzyskane odznaczenia i awanse.
5. Aresztowania relatora, członków rodziny i znajomych. Data, miejsce, okoliczności, dane o ewentualnym procesie i o pobycie w więzieniach lub obozach, ewentualne ucieczki lub ich próby.

VI. Dane o ew. uczestnictwie w konspiracji członków rodzin, kolegów i znajomych (szczegółowo dla każdej osoby oddzielnie)
Czy rodzice, żona-mąż, bracia, siostry, dzieci brali udział w jakiegokolwiek działalności konspiracyjnej lub w samopomocy społecznej. Jeżeli tak, to podać krótki opis tej działalności.

VII. Okres pookupacyjny

1. Krótki życiorys powojenny z uwzględnieniem dalszego kształcenia się, pracy zawodowej i działalności społecznej.
2. Działalność konspiracyjna, "poakowska" (WIN, ROAK, itp. org.).
3. Represje doznane w PRL w związku z działalnością konspiracyjną: a) z lat 1939-1945, b) "poakowska".

VIII. Dokumentacja

1. Dokumenty i fotografie przedokupacyjne dotyczące służby wojskowej, przeszkolenia wojskowego i udziału w kampanii wrześniowej 1939 r.
2. Dokumenty i pamiątki z okresu okupacji i działalności konspiracyjnej; fotografie własne i członków konspiracji.
3. Dokumenty i fotografie z okresu konspiracji "poakowskiej".

Data	Podpis
------	--------

Schemat relacji stosowany w FGEZ

Załącznik nr 19

Pokój E. Zawackiej odtworzony w siedzibie FGEZ, wrzesień 2017 r., fot. M. Wiśniewska-Drewniak

Załącznik nr 20 – Bibliografia

Wywiady

Rojewska A., *Wywiad nt. Archiwum WSK*, rozmawiała M. Wiśniewska-Drewniak, Toruń, 26.09.2017, Archiwum prywatne MWD.

Skerska E., *Wywiad nt. Archiwum Pomorskiego*, rozmawiała M. Wiśniewska-Drewniak, Toruń, 27.09.2017, Archiwum prywatne MWD.

Zawacka-Wakarecy D., *Wywiad nt. Fundacji General Elżbiety Zawackiej*, rozmawiała M. Wiśniewska-Drewniak, Toruń, 26.09.2017, Archiwum prywatne MWD.

Pomoce archiwalne

FGEZ, Archiwum „Zagrody”, Księga inwentarzowa Archiwum Wydziału Łączności Komendy Głównej AK „Zagroda”; dostępna w siedzibie archiwum.

FGEZ, Archiwum Pomorskie, Kartoteka alfabetyczna; dostępna w siedzibie archiwum.

FGEZ, Archiwum Pomorskie, Kartoteka informacyjna; dostępna w siedzibie archiwum.

FGEZ, Archiwum Pomorskie, Kartoteka kryptonimów; dostępna w siedzibie archiwum.

FGEZ, Archiwum Pomorskie, Kartoteka problemowa; dostępna w siedzibie archiwum.

FGEZ, Archiwum Pomorskie, Kartoteka pseudonimów; dostępna w siedzibie archiwum.

FGEZ, Archiwum Pomorskie, Kartoteka relatora; dostępna w siedzibie archiwum.

FGEZ, Archiwum Pomorskie, Kartoteka skrótów; dostępna w siedzibie archiwum.

FGEZ, Archiwum Pomorskie, Kartoteka symboli; dostępna w siedzibie archiwum.

FGEZ, Archiwum Pomorskie, Księga inwentarzowa Archiwum Pomorskiego AK; dostępna w siedzibie archiwum.

FGEZ, Archiwum WSK, Kartoteka alfabetyczna; dostępna w siedzibie archiwum..

FGEZ, Archiwum WSK, Kartoteka informacyjna; dostępna w siedzibie archiwum..

FGEZ, Archiwum WSK, Księga inwentarzowa Archiwum WSK; dostępna w siedzibie archiwum.

Informacje o zespole archiwalnym Okręg Pomorski Związek Walki Zbrojnej - Armia Krajowa, http://baza.archiwa.gov.pl/sezam/sezam.php?l=pl&mode=show&zespoly_id=77768 [dostęp: 10.12.2017].

Informator o zbiorach Fundacji "Archiwum Pomorskie Armii Krajowej", red. K. Minczykowska, Toruń, 2000.

Materiały archiwalne

FGEZ, Archiwum „Zagrody”, Malessa Emilia, sygn. 12-K/Zagr.

FGEZ, Archiwum Pomorskie, Antoszewski Kazimierz, sygn. M 9/618 Pom.

FGEZ, Archiwum Pomorskie, Czoskówna Edyta, sygn. K 233/233 Pom.

FGEZ, Archiwum Pomorskie, Filipski Jan, sygn. M-279/888 Pom.

FGEZ, Archiwum Pomorskie, Paszkowska Anna, sygn. K 166/166 Pom.

FGEZ, Archiwum WSK, Dobrowolska Janina, sygn. 651/WSK.

FGEZ, Archiwum WSK, Gączowska Zofia, sygn. 1282/WSK.

FGEZ, Archiwum WSK, Opalka Ludwika, sygn. 817/WSK.

Schemat relacji [dla Archiwum Pomorskiego AK], Dokument otrzymany w trakcie badania terenowego, Toruń, n.d., Archiwum prywatne MWD.

Statuty

Statut Fundacji General Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek z dnia 7.05.2013 r., http://zawacka.pl/uploads/dokumenty/statut_07_05_2013.pdf [dostęp: 10.11.2017].

Sprawozdania

[b.a.], *Sprawozdanie z działalności Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej w Toruniu za rok 1996*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej, nr 1/32, 1997, s. 1–7.

[b.a.], *Sprawozdanie z działalności Zarządu Fundacji za rok 1990*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej i Klubu Historycznego im. Antoniego Antczaka, nr 1/9, 1991, s. 1–8.

Kromp D., Minczykowska K., Zawacka-Wakarecy D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji General Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej i Wojskowej Służby Polek w Toruniu za rok 2011*, Biuletyn Fundacji General Elżbiety Zawackiej, nr 62, 2012, s. 134–144.

Kromp D., Minczykowska-Targowska K., Zawacka-Wakarecy D., *Sprawozdanie merytoryczne z działalności Fundacji General Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek w Toruniu za rok 2015*, http://zawacka.pl/uploads/dokumenty/sprawozdanie_zarządu_2015.pdf [dostęp: 30.10.2017].

Kromp D., Minczykowska-Targowska K., Zawacka-Wakarecy D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji General Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej i Wojskowej Służby Polek w Toruniu za rok 2012*, Biuletyn Fundacji General Elżbiety Zawackiej, nr 63, 2013, s. 100–110.

Kromp D., Minczykowska-Targowska K., Zawacka-Wakarecy D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji General Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej i Wojskowej Służby Polek w Toruniu za rok 2013*, Biuletyn Fundacji General Elżbiety Zawackiej, nr 64, 2014, s. 84–96.

Kromp D., Minczykowska-Targowska K., Zawacka-Wakarecy D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji General Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej i Wojskowej Służby Polek w Toruniu za rok 2014*, nr 65, 2015, s. 127–136.

Muchliński Z., *Sprawozdanie Zarządu z działalności Fundacji w roku 1991*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej, nr 1/13, 1992, s. 1–7.

Paturalski K., *Sprawozdanie z działalności Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej w Toruniu za rok 1995*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej, nr 1/29, 1996, s. 2–7.

Wakarecy D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej w Toruniu za rok 1997*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej, nr 1/34, 1998, s. 1–5.

Wakarecy D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej w*

Toruniu za rok 1998, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej, nr 1/36, 1999, s. 1–5.

Wojtczak Z., *Sprawozdanie z działalności Fundacji "Archiwum Pomorskie AK" w Toruniu za rok 1992*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej, nr 1/17, 1993, s. 1–7.

Wojtczak Z., *Sprawozdanie z działalności Fundacji "Archiwum Pomorskie Armii Krajowej" w Toruniu za rok 1993*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej, nr 1/21, 1994, s. 1–6.

Wojtczak Z., *Sprawozdanie z działalności Fundacji "Archiwum Pomorskie Armii Krajowej" w Toruniu za rok 1994*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej, nr 1/25, 1995, s. 2–8.

Zawacka-Wakarecy D., Kromp D., [*Sprawozdanie z działalności Fundacji General Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek w Toruniu za rok 2016*], http://zawacka.pl/uploads/dokumenty/MRPiPS_merytoryczne_2016.pdf [dostęp: 30.10.2017].

Zawacka-Wakarecy D., Minczykowska K., Kromp D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji General Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej i Wojskowej Służby Polek w Toruniu za rok 2010*, Biuletyn Fundacji General Elżbiety Zawackiej, nr 1-2/60-61, 2011, s. 95–104.

Zawacka-Wakarecy D., Minczykowska-Targowska K., Kromp D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji General Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek w Toruniu za rok 2009*, Biuletyn Fundacji General Elżbiety Zawackiej, nr 1/58, 2010, s. 77–85.

Zawacka-Wakarecy D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji "Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek" w Toruniu za rok 2003*, Biuletyn Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek, nr 1/46, 2004, s. 21–28.

Zawacka-Wakarecy D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji "Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek" w Toruniu za rok 2004*, Biuletyn Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek, nr 1/48, 2005, s. 25–34.

Zawacka-Wakarecy D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji "Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek" w Toruniu za rok 2005*, Biuletyn Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek, nr 1-2/50-51, 2006, s. 65–70.

Zawacka-Wakarecy D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji "Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek" w Toruniu za rok 2006*, Biuletyn Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek, nr 1/52, 2007, s. 32–37.

Zawacka-Wakarecy D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji "Archiwum Pomorskie Armii Krajowej" w Toruniu za rok 2000*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej, nr 1/40, 2001, s. 1–8.

Zawacka-Wakarecy D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji "Archiwum Pomorskie Armii Krajowej" w Toruniu za rok 2002*, Biuletyn Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek, nr 1/44, 2003, s. 33–40.

Zawacka-Wakarecy D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskie*

Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek w Toruniu za rok 2007, Biuletyn Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek, nr 1/54, 2008, s. 58–63.

Zawacka-Wakarecy D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek w Toruniu za rok 2008*, Biuletyn Fundacji General Elżbiety Zawackiej, nr 1/56, 2009, s. 54–58.

Zawacka-Wakarecy D., *Sprawozdanie z działalności Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej w Toruniu za rok 1999*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej, nr 1/38, 2000, s. 1–7.

Źródła internetowe

Fundacja General Elżbiety Zawackiej. Prelekcje, www.zawacka.pl [dostęp: 30.03.2017].

Fundacja General Elżbiety Zawackiej na YouTube, https://www.youtube.com/channel/UCk8F_rtDohxybDOxk9pqZKg [dostęp: 30.09.2017].

Fundacja General Elżbiety Zawackiej na Facebook, <https://www.facebook.com/Fundacja-Genera%C5%82-El%C5%BCbiety-Zawackiej-623095751118105/> [dostęp: 30.09.2017].

Inne materiały niepublikowane

Minczykowska K., *Instrukcja opracowywania akt osobowych [w FAPAK]*, Toruń 2000-2001, dostępna w siedzibie archiwum.

Aneks do instrukcji opracowywania akt osobowych [w FAPAK], dostępny w siedzibie archiwum.

Opracowania

[b.a.], *Archiwum Fundacji: Zbiory Wojskowej Służby Kobiet*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej, nr 4/24, 1994, s. 3–7.

Armia Krajowa na Pomorzu. Materiały sesji naukowej w Toruniu w dniach 14-15 listopada 1992 r., red. E. Zawacka, M. Wojciechowski, Toruń, 1993.

Dmochowska M., *W dwudziestolecie działalności Fundacji*, Biuletyn Fundacji General Elżbiety Zawackiej, nr 2/59, 2010, s. 1–4.

Elżbieta Zawacka, 1909-2009. Praca zbiorowa, red. A. Frąckowiak, Radom, 2009.

Kwiatkowska W., *Spuścizna archiwalna Komendy Okręgu Pomorze AK*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej, nr 3/15, 1992, s. 4–5.

Kwiatkowska W., *Zbiory archiwalne Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej w Toruniu [w:] Armia Krajowa na Pomorzu. Materiały sesji naukowej w Toruniu w dniach 14-15 listopada 1992 r., Biblioteka Fundacji "Archiwum Pomorskie AK", t. t. 4*, red. E. Zawacka, M. Wojciechowski, Toruń 1993, s. 299–304.

Kwiatkowska-Dybaś E., *Wstęp [w:] Relacje członków konspiracji pomorskiej w latach 1939 - 1945, Biblioteka Fundacji "Archiwum Pomorskie AK" w Toruniu, t. 31*, red. E. Kwiatkowska-Dybaś, Toruń 2000, s. 7–10.

Minczykowska K., *Cichociemna. General Elżbieta Zawacka "Zo" 1909-2009*, Toruń-Warszawa, 2014.

Minczykowska K., *Fundacja General Elżbiety Zawackiej [w:] Elżbieta Zawacka, 1909-2009*.

Praca zbiorowa, red. A. Frąckowiak, Radom 2009, s. 166–174.

Minczykowska K., *Fundacja General Elżbiety Zawackiej 1990-2012. Najważniejsze aspekty działalności* [w:] *Silva rerum: Opera historica, diplomatica et archivistica continens, Andreae Tomczak dedicata*, red. W. Chorążyczewski, M. Hlebionek, Toruń-Warszawa 2012, s. 161–175.

Minczykowska K., *Naukowy i popularyzatorski dorobek Fundacji General Elżbiety Zawackiej*, Biuletyn Fundacji General Elżbiety Zawackiej, nr 2/59, 2010, s. 5–14.

Minczykowska K., Skerska E., *Archiwum Pomorskie Armii Krajowej* [w:] *Informator o zbiorach Fundacji "Archiwum Pomorskie Armii Krajowej"*, Biblioteka Fundacji "Archiwum Pomorskie Armii Krajowej w Toruniu", t. 30, red. K. Minczykowska, Toruń 2000, s. 27–87.

Minczykowska K., *Spoleczne ośrodki dokumentacji dziejów konspiracji 1939-1945 w Polsce*, Archiwista Polski, nr 2 (30), 2003, s. 39–50.

Minczykowska K., *Wstęp* [w:] *Informator o zbiorach Fundacji "Archiwum Pomorskie Armii Krajowej"*, Biblioteka Fundacji "Archiwum Pomorskie Armii Krajowej w Toruniu", t. 30, red. K. Minczykowska, Toruń 2000, s. 15–21.

Minczykowska-Targowska K., *Baza „Zo” – Fort Jakuba: Centrum Historyczne im. gen. Elżbiety Zawackiej. Ramowy scenariusz (tytuł roboczy)*, http://bip.torun.pl/pobierz.php?FileDir=doc&File=za%B3_01.2+Ramowy+scenariusz+ekspozycji+%84Centrum+Historycznego%94.pdf [dostęp: 07.11.2017].

Muszyńska E., *Rekonosans badawczy materiałów dotyczących Górnego Śląska w zbiorach Fundacji General Elżbiety Zawackiej „Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Kobiet”*, Szkieci Archiwalno-Historyczne, nr 10, 2013, s. 231–242.

Okręg Pomorze Armii Krajowej w dokumentach, red. B. Chrzanowski, A. Gąsiorowski, J. Sziling, Toruń, 1991.

Redakcja, *Początek działalności Fundacji "Archiwum Pomorskie AK"*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej i Klubu Historycznego im. Antoniego Antczaka, nr 1/6, 1990, s. 6–7.

Relacje członków konspiracji pomorskiej w latach 1939 - 1945, red. E. Kwiatkowska-Dybaś, Toruń, 2000.

Rezmer W., *Wkład Fundacji do badań nad dziejami wojennej służby kobiet* [w:] *Wkład archiwów w rozwój badań nad polskim czynem zbrojnym 1939-1945: Materiały X sesji popularnonaukowej w Toruniu w dniu 18 listopada 2000 r.*, red. K. Minczykowska, J. Sziling, Toruń 2001, s. 39–49.

Rojewska A., Solarczyk-Szwec H., *Współpraca i korespondencja Elżbiety Zawackiej z pracownikami Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek* [w:] *Elżbieta Zawacka, 1909-2009. Praca zbiorowa*, red. A. Frąckowiak, Radom 2009, s. 274–286.

Salmonowicz S., *Fundacja "Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek" uwagi o dorobku badawczym w piętnastolecie istnienia*, Zapiski Historyczne, nr 2-3, 2005, s. 155–166.

Salmonowicz S., *Fundacja jako społeczny instytut naukowy*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej i Klubu Historycznego im. Antoniego Antczaka, nr 1/6, 1990, s. 4–5.

Salmonowicz S., *Pamięć o Armii Krajowej: wkład środowiska toruńskiego*, Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej, nr 1/42, 2002, s. 2–9.

Salmonowicz S., *Wkład Fundacji do badań nad dziejami konspiracji pomorskiej* [w:] *Wkład archiwów w rozwój badań nad polskim czynem zbrojnym 1939-1945: Materiały X sesji popularnonaukowej w Toruniu w dniu 18 listopada 2000 r.*, red. K. Minczykowska, J. Sziling, Toruń 2001, s. 29–38.

Silva rerum: Opera historica, diplomatica et archivistica continens, Andreae Tomczak dedicata, red. W. Chorążyczewski, M. Hlebionek, Toruń-Warszawa, 2012.

Słownik biograficzny konspiracji pomorskiej 1939-1945, t. 1, red. H. Maciejewska-Marcinkowska, E. Zawacka, Toruń, 1994.

Strzelecka M., *Zbiory Fundacji „Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek” w pracy dydaktycznej i wychowawczej nauczyciela historii* [w:] *Muzea i archiwa w edukacji historycznej, Toruńskie spotkania dydaktyczne, t. 4*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, Toruń 2007, s. 114–123.

Tomczak A., *Archiwum Pomorskie Armii Krajowej w Toruniu*, *Rocznik Toruński*, nr 25, 1998, s. 159–163.

Tomczak A., *Pięć lat Archiwum Pomorskiego Armii Krajowej*, *Archeion*, nr 96, 1996, s. 322–324.

Tomczak A., *Udział środowiska toruńskiego w powstaniu Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej*, *Rocznik Toruński*, nr 27, 2000, s. 137–152.

Wkład archiwów w rozwój badań nad polskim czynem zbrojnym 1939-1945: Materiały X sesji popularnonaukowej w Toruniu w dniu 18 listopada 2000 r., red. K. Minczykowska, J. Sziling, Toruń, 2001.

Wstęp [w:] *Okręg Pomorze Armii Krajowej w dokumentach, Biblioteka Fundacji "Archiwum Pomorskie AK"*, t. t. 2, red. B. Chrzanowski, A. Gąsiorowski, J. Sziling, Toruń 1991, s. 7–11.

Zawacka E., *[Nota do czytelników]*, *Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej i Klubu Historycznego im. Antoniego Antczaka*, nr 2/7, 1990, s. 1–4.

Zawacka E., *Do naszych Czytelników*, *Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej i Klubu Historycznego im. Antoniego Antczaka*, nr 1/6, 1990, s. 1–4.

Zawacka E., *Otwarcie sesji* [w:] *Wkład archiwów w rozwój badań nad polskim czynem zbrojnym 1939-1945: Materiały X sesji popularnonaukowej w Toruniu w dniu 18 listopada 2000 r.*, red. K. Minczykowska, J. Sziling, Toruń 2001, s. 13–15.

Zawacka E., *Powstanie ogólnokrajowego Muzeum i Archiwum AK*, *Biuletyn Fundacji Archiwum Pomorskie Armii Krajowej i Klubu Historycznego im. Antoniego Antczaka*, nr 1/6, 1990, s. 5–6.

Zawacka E., *Wstęp* [w:] *Słownik biograficzny konspiracji pomorskiej 1939-1945, t. 1, Biblioteka Fundacji "Archiwum Pomorskie AK" w Toruniu*, t. 5, red. H. Maciejewska-Marcinkowska, E. Zawacka, Toruń 1994, s. 9–14.

Zawacka-Wakarecy D., *Dziesięć lat Fundacji "Archiwum Pomorskie Armii Krajowej" w Toruniu* [w:] *Wkład archiwów w rozwój badań nad polskim czynem zbrojnym 1939-1945: Materiały X sesji popularnonaukowej w Toruniu w dniu 18 listopada 2000 r.*, red. K. Minczykowska, J. Sziling, Toruń 2001, s. 21–27.

Zawacka-Wakarecy D., *Piętnaście lat działalności Fundacji "Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek"*, *Biuletyn Fundacji Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek*, nr 2/49, 2005, s. 1–9.

Zawacka-Wakarecy D., *Przedmowa* [w:] *Informator o zbiorach Fundacji "Archiwum Pomorskie Armii Krajowej"*, Biblioteka Fundacji "Archiwum Pomorskie Armii Krajowej w Toruniu, t. 30, red. K. Minczykowska, Toruń 2000, s. 7–14.